

KUL TÚRA SLOVA

Vedecko-popularizačný
časopis pre jazykovú
kultúru a terminológiu

Orgán Jazykovedného ústavu
Ludovíta Štúra SAV, v. v. i.,
a Jazykového odboru
Matice slovenskej

Časopis vychádza s finančnou
podporou Otvorenej akadémie

otvorená
akadémia

HLAVNÁ REDAKTORKA
Sibyla Mislovičová

VÝKONNÁ REDAKTORKA
Iveta Vančová

REDAKČNÁ RADA
Adriana Ferenčíková, Robert
Hammel, Renáta Hlavatá, Ingrid
Hrubaničová, Martin Chochol,
Bronislava Chocholová, Ján Ka-
čala, Natália Kolenčíková, Ľubor
Králík, Jana Levická, Sibyla Mis-
lovičová, Lucia Molnár Satinská,
Slavomír Ondrejovič (čestný
člen), Judita Páleníková, Iveta
Vančová, Pavol Žigo

REDAKCIA
811 01 Bratislava, Panská 26

OBSAH KULTÚRA SLOVA – ROČNÍK 59 – 2025 – ČÍSLO 1

ŠTÚDIE A ČLÁNKY

KAČALA, Ján: Aký je vid existenciál- neho slovesa <i>byť</i>	3
KROLČÍKOVÁ, Romana: O ustaľo- vaní a variantnosti lexikálnej jednot- ky <i>check-out</i> a jej domácich ekviva- lentov	16
ŠIMON, František – DANKO, Ján: Anatomické termíny <i>tarsus</i> a <i>meta- tarsus</i> a ich slovenské ekvivalenty	30

TERMINOLOGICKÉ SÚPISY

HRABOVSKÝ, Michal – KLIMENT, Ján – VANČOVÁ, Iveta: Druhové mená menej známych stredomor- ských rastlín.....	36
--	----

ZO STUDNICE RODNEJ REČI

<i>Taško je to jesci, čo nesce do hubi lésci.</i> D. Šimunová	42
--	----

ROZLIČNOSTI

Sloveso <i>energizovať</i> . J. Páleníková.	52
---	----

SPYTOVALI STE SA

<i>Mileniál</i> alebo <i>milenián</i> . S. Duchko- vá.....	55
---	----

Z WEBOVEJ PORADNE

<i>Osobitá</i>	57
Konkrétne a abstraktné podstatné mená	57
<i>Oblička</i> a <i>ladvina</i>	58

O zámenách <i>tu a sem</i>	58
Predložka v názvoch s miestnym určeni- m.....	59
Obyvateľské názvy	59
<i>Obliekať číslo?</i>	59
Slovo <i>kancelária</i> v názvoch.....	59
Slová so základom <i>-mrd-</i>	60
Pomenovanie z angličtiny	60
Čo je <i>podvinok</i> ?.....	61
<i>Obojsmerná cesta</i>	62
<i>Vinenie</i>	62
Názov predajne s obuvou.....	62

PRIPOMÍNAME SI..... 63

Informácie autorom.....	64
-------------------------	----

KUL TÚRA SLOVA

KULTÚRA SLOVA, vedecko-popularizačný časopis pre jazykovú kultúru a terminológiu. Organ Jazykovedného ústavu Ľudovíta Štúra SAV, v. v. i., a Jazykového odboru Matice slovenskej. Ročník 59, 2025, č. 1 (7. 3. 2025). Sídlo vydavateľa a adresa redakcie: Jazykovedný ústav Ľ. Štúra SAV, v. v. i., Panská 26, 811 01 Bratislava. IČO 00167 088. Matica slovenská – Vydavateľstvo Matice slovenskej v Martine. Časopis vychádza s finančnou podporou Otvorenej akadémie. Hlavná redaktorka PhDr. Siblya Mislovičová. Výkonná redaktorka Mgr. Iveta Vančová. Grafická úprava Oto Takáč. Technický redaktor Vladimír Radik. Vychádza šesťkrát ročne. Ročné predplatné 12 €, jednotlivé čísla 2 €. Rozširuje, objednávky a predplatné prijíma Vydavateľstvo Matice slovenskej, P. Mudroňa 1, 036 01 Martin, e-mail: periodika@matica.sk, tel. 043/3812826. Evidenčné číslo 3696/09. Podávanie novinových zásielok povolené OZSsRP Banská Bystrica č. 1325/94-PTP z 25. 4. 1994. ISSN 0023-5202 Distributed by Matica slovenská – Vydavateľstvo Matice slovenskej, P. Mudroňa 1, 036 01 Martin, Slovakia.

© Jazykovedný ústav Ľ. Štúra Slovenskej akadémie vied, v. v. i., Bratislava
© Matica slovenská, Martin
Vytlačila tlačiareň Fork, s. r. o., 2025

Cena 2 €

KUL TÚRA SLOVA

2025
ROČNÍK 59

VEDECKO-POPULARIZAČNÝ ČASOPIS PRE JAZYKOVÚ KULTÚRU A TER-
MINOLÓGIU ■ ORGÁN JAZYKOVÉDNÉHO ÚSTAVU LUDOVÍTA ŠTÚRA
SAV, V. V. I., A JAZYKOVÉHO ODBORU MATICE SLOVENSKEJ

VYDAVATELSTVO MATICE SLOVENSKEJ V MARTINE

KUL TÚRA SLOVA

*Vedecko-popularizačný
časopis
pre jazykovú
kultúru
a terminológiu*

*Orgán
Jazykovedného ústavu Ľudovíta Štúra SAV, v. v. i.,
a Jazykového odboru Matice slovenskej*

HLAVNÁ REDAKTORKA

PhDr. Sibyla Mislovičová

VÝKONNÁ REDAKTORKA

Mgr. Iveta Vančová

REDAKČNÁ RADA

prom. fil. Adriana Ferenčíková, CSc. (Bratislava), Dr. Robert Ham-
mel (Berlín, Nemecko), PaedDr. Renáta Hlavatá, PhD. (Nitra),
PhDr. Ingrid Hrubaničová, PhD. (Bratislava), Mgr. Bronislava Cho-
cholová, PhD. (Bratislava), Mgr. Martin Chochol, PhD. (Bratisla-
va), prof. PhDr. Ján Kačala, DrSc. (Bratislava), Mgr. Natália Kolen-
číková, PhD. (Bratislava), PhDr. Ľubor Králik, PhD. (Bratislava),
Mgr. Jana Levická, PhD. (Bratislava), PhDr. Sibyla Mislovičová
(Bratislava), PhDr. Lucia Molnár Satinská, PhD. (Bratislava), Mgr.
Judita Páleníková (Bratislava), Mgr. Iveta Vančová (Bratislava),
prof. PhDr. Pavol Žigo, CSc. (Bratislava)

Čestný člen redakčnej rady: prof. PhDr. Slavomír Ondrejovič, DrSc.
(Bratislava)

REDAKCIA

811 01 Bratislava, Panská 26

ŠTÚDIE A ČLÁNKY

Aký je vid existenciálneho slovesa byť

JÁN KAČALA

Pedagogická fakulta Univerzity Komenského v Bratislave

Abstract: Explanatory dictionaries of standard Slovak published since the second half of the 20th century in the entry for the verb *to be* uniformly state that the verb *to be* is imperfective and rarely also perfective. The question of the perfectiveness of the verb *to be* was raised by Štefan Peciar in his 1958 report, one year before the publication of the first volume of *Slovník slovenského jazyka*, in connection with the drafting of the entry for the word *to be* for the forthcoming explanatory dictionary. There he notes the rare occurrence of the verb *to be* as a perfective verb. On the other hand, the representative works – the collective *Morphology of the Slovak Language* (1966) and Pauliny's *Slovak Grammar* – mark the verb *to be* as monoaspectual imperfective. Explanatory dictionaries, however, have not taken this opinion into consideration. The author critically points out this inappropriate lexicographical tradition and confirms the monoaspectuality and imperfectiveness of the verb *to be* in Slovak. He also refers to the same situation in some other North Slavic languages.

Key words: verb *to be*, verbal aspect in Slovak, monoaspectual verbs, imperfective aspect, perfective aspect, explanatory dictionaries of Slovak

Výkladové slovníky spisovnej slovenčiny vydané a vydávané od druhej polovice 20. storočia v rámci heslovej state venovanej slovesu *byť* sverne píše, že sloveso *byť* je nedokonavé a v zriedkavých prípadoch zároveň aj dokonavé. Takéto hodnotenie nachodíme v prvom zväzku *Slovníka slovenského jazyka* z roku 1959, prvého kompletneho výkladového slovníka slovenského jazyka. V ňom sa výkladu a exemplifikácii slovesa *byť* podľa jeho funkcií a významov autori venujú v štyroch stĺpcoch na s. 150 – 151. Rovnaké spracovanie tohto slovesa je aj v jednozväzkovom *Krátkom slovníku slovenského jazyka* od jeho prvého vydania roku 1987 až po najnovšie, šieste vydanie z roku 2023, ako aj v prvom zväzku nového *Slovníka súčasného slovenského jazyka* z roku 2006, v ktorom sa sloveso *byť* spracúva v zhode so znením *Krátkeho slovníka slovenského jazyka* na s. 392 – 394. Toto prisudzovanie hoci len zriedkavej dokonavosti slovesu *byť* je raritné v slovaskistických pomeroch aj v rámci západných a východných slovanských jazykov: keď vezmeme najbližší jazyk – češtinu –, vo všeobecne používanom jednozväzkovom *Slovníku spisovné češtiny pro školu a veřejnost* v jeho prvom vydaní z roku 1978 nájdeme v heslovej stati *být* na s. 48 iba slovnodruhovú označenie *nedok.*, čiže *nedokonavé sloveso*, prípadne *nedokonavý vid*. Rovnako v ruštine: v známom Ožegovovom *Slovníku ruského jazyka (Slovar russkogo jazyka)*, 9. vydanie z roku 1972) na s. 62 zisťujeme heslo *быть* s výlučnou slovnodruhovú charakteristikou *несов.*, čiže skratkou ruského slovného spojenia *несовершенный вид*, t. j. *nedokonavý vid*. Situácia v slovesnom vide v južnoslovanských jazykoch oproti situácii v dvoch uvedených západoslovanských jazykoch a v citovanom východoslovanskom jazyku je odlišná tým, že majú zložitejšiu sústavu minulých časov, ako aj s tým zviazané užšie prepojenie kategórie času s kategóriou vidu a takým usporiadaním sa to systémovo premieta do obojvidového alebo dvojvidového hodnotenia slovesa *byť* v minulom čase. Tento rozdielny stav nemožno so situáciou v severných slovanských jazykoch porovnávať. Napríklad v chorvátčine sú na rozdiel od jednotného präterita v slovenčine zachované pôvodné jednoduché alebo nezložené tvary minulého času, t. j. aorist, perfektum a imperfektum, rozlíšené vidovo, a tie sa pripisujú aj slovesu *byť* v jeho rozličných funkciách (opierame sa tu aj o údaje v súčasnom chorvátskom jazykovom portáli – porovnaj *Hrvatski jezični portal – Znanje*).

Aj funkčná a významová štruktúra heslových statí spracúvajúcich sloveso *byť* je v uvedených troch slovenských výkladových slovníkoch v základných črtách rovnaká alebo aspoň podobná. V *Slovníku slovenského jazyka* ako v našom v súčasnosti východiskovom lexikografickom diele sa v heslovej stati spracúvajúcej sloveso *byť* najprv uvádzajú plnovýznamové prípady, na druhom mieste sloveso *byť* ako modálne sloveso, ďalej sloveso *byť* ako spona a napokon ako formálne sloveso v postavení samostatnej slovnej gramatickej súčasti zložených slovesných tvarov. V *Krátkom slovníku slovenského jazyka* hneď v prvom vydaní k tomuto spracovaniu pribudla funkcia slovesa *byť* ako kategoriálneho slovesa utvárajúceho lexikalizované spojenia najmä s podstatnými menami v rozličných bezpredložkových aj predložkových pádoch typu *byť odhodlaný, byť naladený, byť v súlade, byť na úžitok*, od piateho vydania slovníka je významová štruktúra plnovýznamovej časti slovesa *byť* rozšírená o význam „podobat’ sa na niekoho“ a na konci tejto heslovej state v súhlase so stanoviskom *Morfológie slovenského jazyka* (pozri s. 736) pribudol tvar slovesa *byť* ako súčasť výrazu *to jest* (v skratke *t. j.*), ktorý platí ako priraďovacia spojka uvádzajúca vysvetlenie. Aj v *Slovníku súčasného slovenského jazyka* sa autori pridŕžajú funkčného a významového členenia slovesa *byť*, tak ako ho predstavujú predchádzajúce dva výkladové slovníky, v niektorých významových jednotkách upravujú (prehlbujú a rozširujú) výklad významu, v súhlase s koncepciou v exemplifikácii pridávajú doklady z písomnej jazykovej praxe a v osobitnom odseku uvádzajú početné frazeologické spojenia zahŕňajúce sloveso *byť*.

Pri bohato členenej významovej štruktúre tohto slovesa možno pokladať za problematické už to, keď ani jeden z vyčlenených významov nie je osobitne označený ako dokonavý, lebo konkrétne ani významovým členením takto nemožno presvedčivo potvrdiť jestvovanie a využívanie tohto slovesa ako dokonavého. Výklady významov a funkcií slovesa *byť* sa všeobecne podávajú pomocou nedokonavých slovies, iba v jednom prípade sa v podobe významového odtienka na konci výkladovej časti (dokonavým) slovesom *zájsť* naznačuje možnosť výskytu či hodnotenia tohto slovesa ako dokonavého. Je to v rámci významu uvedeného v *Slovníku slovenského jazyka* a v *Krátkom slovníku slovenského jazyka* v poradí na treťom mieste, jeho výklad je v *Slovníku slovenského jazyka* sformulovaný v podobe „zdržiavať sa, pobývať, ocitať sa, byť prítomný niekde; zájsť niekam s nejakým cieľom

(o živých tvoroch, najmä o ľuďoch)“ s bohatou exemplifikáciou a v istých prípadoch so spresňujúcim výkladom príslušného dokladu: *Otec je (nie je) doma, je na dvore, na prechádzke, na poli, na návšteve, na hostine, u priateľa, na štúdiách – je stále s ním (s ňou), pri ňom (pri nej).* – *Bol som pod Beckovom na púti.* (Stodola) – *Bola som na tráve.* (Tajovský) *kosiť, žať trávu – Boli na čerešniach.* (Timrava) *trhať, obrať čerešne; boli po lekára; bol v hore po drevo; bol som kosiť; Jerguš bol navštíviť svoju mamku.* (Ondrejov) V *Krátkom slovníku slovenského jazyka* sa tu vo výklade tohto významu neuvádza sloveso *pobývať*, keďže nie je súčasťou slovníkového heslára, a spomínaný významový odtienok je skrátenejšie uvedený v zátvorke, doklady sú iba typizované a ich počet je podstatne menší. Úsporne a v rovnakej línii je spracovaný tento význam aj v najnovšom *Slovníku súčasného slovenského jazyka*.

Keď teda vyjdeme z textu, ktorý sme zacytovali zo *Slovníka slovenského jazyka*, môžeme hneď na začiatku nášho rozboru povedať, že v uvedených dokladoch chýba aj najmenší presvedčivý formálny náznak, ktorý by jednoznačne svedčil o dokonavosti slovesa *byť* v daktorom z uvedených dokladov. Môžeme sa nazdávať, že autor tejto heslovej state sa pri úsilí identifikovať dokonavý vid príslušného tvaru slovesa *byť* opieral o doklady, v ktorých sa existenciálne sloveso vyskytuje v minulom čase, lenže tu podľa toho chybe, ktorej sa bežne dopúšťajú študenti, keď majú určiť vid slovesa v tvare minulého času: v každom príklade slovesa použitého v minulom čase pokladajú vid za dokonavý. Na slovesnom tvare si neuvedomujú rozdiely medzi kategóriou vidu a času a v istom zmysle nadradujú čas nad vid.

Otázku dokonavosti slovesa *byť* teoreticky aj prakticky otvoril Štefan Peciar v súvisi s koncipovaním heslového slova *byť* do chystaného *Slovníka slovenského jazyka*, a to svojím rozsiahlym analytickým príspevkom *Funkcie slovesa byť v spisovnej slovenčine*, uverejneným v *Slovenskej reči* roku 1958, čiže tesne pred vyjdením prvého dielu *Slovníka slovenského jazyka*. V úvodných výkladoch reaguje v ňom na Ružičkov text *Príspevok ku skladbe slovesa byť – som*, publikovaný v *Slovenskej reči* v ročníku 1952 – 1953, ako aj na jeho monografiu *Skladba neurčitku v slovenskom spisovnom jazyku*, uverejnenú roku 1956; v nej sa Jozef Ružička v rámci kapitoly *Infinitív v príslovkovom určení* (s. 127 n.) venuje konštrukciám, v ktorých „slovesom *byť – som* sa vyjadruje vykonaný pohyb bez hocakého ur-

čenia jeho druhu“ (Ružička 1956, s. 135; zvýraznenie je pôvodné). Š. Peciar sa teda sústreďuje na konštrukcie typu *Jerguš bol navštíviť svoju mamku*. (L. Ondrejov), v ktorých sa sloveso *byť* používa v plnom význame výlučne v tvare minulého času a v spojení s pomenovaním v úlohe príslovkového určenia cieľa, realizovaného neurčitkom slovesa alebo rozličnými tvarmi podstatných mien. Minulý čas pri slovese *byť* však nemožno vyzdvihovať ako najdôležitejší či rozhodujúci činiteľ pri hodnotení uplatňovania slovesa *byť* v konštrukciách tohto typu; veď najmä v úvodnej dokladovej časti hesla sa v hojnom počte vyskytujú početné príklady na sloveso *byť* v prítomnom čase a veľmi ľahko si môžeme doplniť aj relevantné príklady na sloveso *byť* v budúcom čase; také sú povedzme spojenia *budem tam presne, v tom čase budeme v zahraničí, deti isto budú ešte na prechádzke, rodičia ešte nebudú doma*. Tvar minulého času slovesa *byť* je tu relevantný iba v konštrukciách s neurčitkom majúcim funkciu príslovkového určenia cieľa (účelu).

Pri hodnotení vidovej platnosti slovesa *byť* v uvedených a podobných syntaktických konštrukciách sa autor odvoláva na viaceré Ružičkove postoj; na s. 23 svojho textu píše: „Ružička správne konštatoval, že sa v tomto významovom odtienku používa iba minulý čas slovesa *byť*. V súvislosti s tým je zaujímavá vidová stránka slovesa *byť* v týchto konštrukciách. Ako vidno z príkladov, ide tu o dokonavý vid. Ružička to naznačuje, keď hovorí, že sa týmto spojením ‚vyjadruje dej skončený v minulosti‘ alebo že sa tu slovesom *byť* – *som* ‚vyjadruje vykonaný pohyb‘ /citáty v Peciarovom texte pochádzajú z Ružičkových citovaných dvoch prác – pozn. J. K./ Všade inde má sloveso *byť* nedokonavý vid. Ale aj v konštrukcii typu *bol navštíviť* môžu tvary slovesa *byť* nadobudnúť nedokonavý vid. Tak je to napr. vo vedľajších časových vetách, ktorých dej je súčasný s dejom inej vety (*keď som bol navštíviť...*), ale niekedy i v hlavnej vete, najmä po niektorých výrazoch vyjadrujúcich časové určenie (napr. *práve som bol navštíviť svoju matku – práve som bol na návšteve*).“ (Peciar, 1958, s. 23; riedenie je naše – pozn. J. K. Ospravedlňujeme sa čitateľom za dlhší citát, ale bez neho by naša analýza vecí a argumentácia bola komplikovanejšia.)

Pozoruhodné je predovšetkým to, že pri tvrdení, že v uvedenej konštrukcii ide o dokonavý vid slovesa *byť*, autor argumentuje iba tým, že to „vidno z príkladov“, ale neuvádza ani jeden priamy jazykovedný dôkaz a na

Ružičkove formulácie sa odvoláva ako na „naznačujúce“ dokonavý vid jestvujúci pri slovese *byť*. Treba však hneď jednoznačne povedať, že medzi konštrukciami *bol navštíviť svoju matku* a *bol na malinách* nemožno pri samom slovese *byť* v tvare minulého času *bol* objektívne zistiť nijaký vidový rozdiel. Možno sa len nazdávať, že autora pri jeho pozorovaní a uvedenom závere ovplyvnil (aj) dokonavý vid pripojeného plnovýznamového slovesa *navštíviť*. Z tohto hľadiska je charakteristické aj to, že Jozef Ružička sa vo svojej analýze – istotne nie náhodne – vyhol konštatovaniu o vidovej platnosti slovesa *byť* v takých konštrukciách a tobôž o tom, že by v uvedených prípadoch šlo o dokonavý vid slovesa *byť*. Ani citované Ružičkove „naznačenia“ nepokladáme za také, ktoré by samy pôsobili ako presvedčivé argumenty pri analýze slovesa *byť* z hľadiska jeho vidovej platnosti. Pri dokonavom vide predsa nemôže ísť o to, že „by vyjadroval dej skončený v minulosti“ alebo „vyjadroval vykonaný pohyb“. Odvolávanie sa na to, že sloveso dokonavého vidu by vyjadrovalo dej skončený v minulosti (zvýraznenie je naše – pozn. J. K.), nemá s kategóriou vidu vonkoncom nič spoločné, keďže rozlišovanie dokonavého a nedokonavého vidu sa zakladá na celkom iných skutočnostiach, ide pri ňom totiž o rozlišovanie deja ako ohraničeného, vymedzeného či uzavretého na najmenšiu možnú mieru alebo, naopak, ako neohraničeného, nevymedzeného či neuzavretého deja; dej ohraničený, vymedzený alebo uzavretý na najmenšiu mieru má v našom jazyku povahu dokonavého vidu, kým neohraničený, nevymedzený alebo neuzavretý dej má ráz nedokonavého vidu. Tieto rozdiely vo vide platia bez ohľadu na to, či máme pred sebou slovesný tvar v minulom (napríklad *povedal* proti *hovoril*), v prítomnom alebo budúcom čase; obmedzenie je tu iba v tom, že sloveso dokonavého vidu v tvare prítomníka má platnosť budúceho, nie prítomného času: dokonavé *povie* proti nedokonavému *hovorí* a *bude hovoriť*. Presvedča nás o tom aj dôveryhodná odborná literatúra.

Uvedené poznatky o postavení gramatickej kategórie času (aj vo vzťahu k prechodnej lexikálno-gramatickej kategórii slovesného vidu) však nebránia tomu, aby sa tvary gramatickej kategórie času nemohli využiť ako rozhodujúci významotvorný prvok pri členení významovej štruktúry slova. Takúto situáciu máme doloženú práve aj pri významovom členení slovesa *byť*. Ako posledná významová jednotka v rámci plnovýznamovej časti slovesa *byť* sa v našich výkladových slovníkoch uvádza význam „chcieť,

želať si“, doložený príkladmi *budeš žinčice? nebudeš večeru?*, pravdaže, s dôležitým vymedzením jeho použitia iba v tvaroch budúceho času, ako aj so štylovým obmedzením na prejavy hovorového štýlu. Je to presvedčivý príklad vstupu gramatickej kategórie do tvorby významovej stavby slova, potvrdzujúci zároveň úzku vzájomnú previazanosť slovnej zásoby a gramatickej stavby jazyka.

Slovesný vid sa v novšej slovenskej jazykovednej literatúre pokladá za prechodnú lexikálno-gramatickú kategóriu slovesa, ktorá má svoje vlastné presné obsahové vymedzenie a významovo-výrazové uplatnenie, a hoci sa v istom bode – ako sme to práve ukázali – prekrýva s gramatickou kategóriou času, nemožno tieto dve kategórie miešať a najmä podľa toho, že sloveso *byť* má tvar minulého času, usudzovať na jeho vidovú platnosť. Práve v minulom čase sa dokonavý vid oproti nedokonavému zreteľne diferencuje. Tvar *bol* v doklade *Jerguš bol navštíviť svoju mamku* totiž možnú dokonavú platnosť ničím nenaznačuje a stále platí ako tvar slovesa nedokonavého vidu. Keď jazykovedec je náchylný vidieť v takom prípade slovesný dej ako dokonavý bez uvedenia jazykovedných argumentov, vnáša do veci iba svoju vlastnú interpretáciu, ale tá nemá nijaký objektívny jazykový základ; a pri slovesných tvaroch z hľadiska vidu tie objektívne jazykové základy sú.

V danej súvislosti si všimnime, ako sa charakterizuje kategória vidu (aspektu) v reprezentatívnom diele o slovenskej tvaroslovnej sústave, t. j. v kolektívnej *Morfológii slovenského jazyka*, ktorá vznikala v 50. a v prvej polovici 60. rokov 20. storočia na pôde akademického jazykovedného pracoviska pod vedením Jozefa Ružičku a vyšla roku 1966: „Vid je lexikálno-gramatická kategória slovesa, vyjadrujúca, že pomenovaný dej sa uvedomuje 1. alebo ako plynúci, prebiehajúci, 2. alebo ako ucelený uzavretý fakt. Ak sa dej pomenovaný takým slovesom uvedomuje ako prebiehajúci, neohraničený, neuzavretý, sloveso je nedokonavého vidu; naproti tomu ak sa príslušný slovesný dej uvedomuje ako ohraničený, uzavretý fakt, príslušné sloveso je dokonavého vidu.“ (Ružička a kol., 1966, s. 409 – 410; autorom kapitoly venovanej rozboru slovesného vidu je Gejza Horák, ktorý sa slovesnými kategóriami v slovenčine zaoberal celoživotne.) Pripomíname, že v tomto diele sa v rámci danej kapitoly podrobne rozoberajú také stránky vidu, ako je protiklad dokonavosť – nedokonavosť, morfológické prostriedky vidu a kritériá vidovej príslušnosti, ako aj vzťah vidu k iným slovesným kategóriám.

Eugen Pauliny vo svojej *Slovenskej gramatike* z roku 1981 tiež potvrdzuje ponímanie kategórie slovesného vidu ako lexikálno-gramatickej kategórie (pozri Pauliny, 1981, s. 161), ale slovesný vid chápe širšie; v jeho ponímaní zahŕňa „tú okolnosť deja, ktorá sa týka jeho trvania, jeho určenosti a jeho opakovanosti“ (Pauliny, *ibid.*, s. 159), pričom protiklad nedokonavosť – dokonavosť deja pokladá za „fakt, či je trvanie deja ohraničené, obmedzené vo svojom priebehu (vtedy ide o dokonavé sloveso, o dokonavý vid slovesa), alebo či nie je vo svojom trvaní obmedzené, či ide o dej prebiehajúci, neohraničený, neuzavretý (vtedy ide o nedokonavé sloveso, o nedokonavý vid slovesa)“ (Pauliny, *ibid.*). Slovesný vid je však v širšom zmysle podľa neho charakterizovaný aj uvedenými protikladmi neurčenosť – určenosť slovesného deja, ako aj neopakovanosť – opakovanosť slovesného deja, ako o tom píše na s. 160 svojej gramatiky.

Ako vidno, pri určovaní vidovej platnosti istého slovesa uplatňujú sa celkom iné kritériá než tie, čo s odvolaním sa na Ružičkove formulácie, pri ktorých sa tento autor vôbec nezaoberal vidovým parametrom slovesa *byť*, vo svojej stati uvádza Štefan Peciar. Zostáva skutočnosťou, že na potvrdenie dokonavosti vidu slovesa *byť* v uvedených konštrukciách nedoniesol Štefan Peciar ani jeden preukazný jazykovedný fakt či argument, lebo samo autorovo konštatovanie o dokonavosti slovesa *byť* v konštrukciách uvedeného typu neprináša nijaký vlastný jazykový či jazykovedný dôkaz. Ba naopak, odvolávanie sa na to, že dokonavú platnosť má sloveso *byť* práve v istých syntaktických konštrukciách, je nedôsledné a nepresvedčivé, keďže to, že by práve dokonavosť slovesa *byť* bola podmienená istou syntaktickou konštrukciou, t. j. syntakticky, je nepravdepodobné. A rovnako je nepravdepodobné, aby v konštrukciách typu *byť na malinách* s významom „zbierať maliny“ šlo už o nedokonavý vid slovesa *byť*, a to práve na rozdiel od spojenia *bol navštíviť mamku*, tak ako o tom autor píše na s. 23 svojho textu. Nie náhodne sa v *Morfológii slovenského jazyka* pripomína, že „v porovnaní s lexikálno-gramatickou kategóriou slovesnej intencie vid sa týka **len samotného deja**, je jeho pravidelným vybavením (rámcovaním), no nezasahujúcim veci, na ktoré je dej viazaný (nositeľ a predmet) – naproti tomu intencia sa týka i zviazanosti deja s vecami, ktoré majú na ňom účasť“ (Ružička a kol., 1966, s. 412; zvýraznenie je naše – pozn. J. K.).

Keď autor v citovanom úryvku píše, že „aj v konštrukciách typu *bol som navštíviť* môžu tvary slovesa *byť* nadobudnúť nedokonavý vid“ (Peciar, 1958, s. 23), zdá sa, akoby autor spochyboval vlastné tvrdenie uvedené pár riadkov predtým, lebo podmienky, za ktorých to je podľa neho možné, nemôžu rozhodovať o vidovej platnosti samého slovesa *byť* – a ide práve o toto sloveso, ktorého vnímanie zo strany jeho vidovej platnosti sa tu jeho slovným alebo vetným okolím nemení.

Na vysvetlenie otázky, či môže *byť* existenciálne sloveso (aj) dokonavé, treba ešte uviesť, že autor po analytickej časti svojej state, v ktorej mal v úmysle „presnejšie vymedziť plné významy slovesa *byť*, stanoviť jednotlivé prípady používania tvarov slovesa *byť* ako spony a pokúsiť sa o rozhraničenie rozličných funkcií slovesa *byť*“ (Peciar, 1958, s. 21), na záver článku na s. 33 – 34 uvádza skoncipované kompletne „heslo *byť* v slovenskom normatívnom slovníku“. V tomto hesle sa v základných úvodných konštatovaniach píše aj to, že sloveso *byť* je v našom jazyku nedokonavé a zriedkavo aj dokonavé. Toto heslo sa v základnom funkčnom aj sémantickom členení s istými malými úpravami prenieslo do prvého zväzku *Slovníka slovenského jazyka* a s ďalšími zodpovedajúcimi úpravami sa neskôr uplatnilo v *Krátkom slovníku slovenského jazyka* (1. vydanie, 1987; 6. vydanie, 2023) a po ďalších úpravách aj v najnovšom *Slovníku súčasného slovenského jazyka* (prvý zväzok, 2006), tak ako sme o tom už písali v predchádzajúcich odsekoch textu.

Vraciame sa ešte k informácii, že v *Krátkom slovníku slovenského jazyka* od piateho vydania pribudol v rámci plnovýznamovej časti heslovej state význam „podobáť sa vlastnosťami, výzorom a podobne“, opretý aj o osobitné väzby s lokálom s predložkou *po* (*po niekom*) a s akuzatívom s predložkou *na* (*na niekoho*), dobre známy zo spojení *je celý po otcovi*, *dcéry sú na mamu*. Väzobnú stránku slovesa *byť*, tak ako sa zreteľne prejavuje v jeho plnovýznamovom využívaní, sa žiada vyzdvihnúť ako jednu z rozhodujúcich pri významovej diferenciacii plnovýznamového slovesa *byť* a osobitne pri využívaní slovesa *byť* vo frazeologických spojeniach.

Možno sa náš doterajší postoj k riešeniu otázky dokonavosti existenciálneho slovesa *byť* bude niektorým čitateľom zdať ako vyslovujúci priveľmi striktné záporné riešenie, ale na to možno odpovedať, že vo veci dokonavosti a nedokonavosti sloviess je takýto postoj odôvodnený, lebo, ako sme to už

istým spôsobom naznačili, kategória vidu v našom jazyku a v iných slovan-
ských jazykoch je ako kategória svojou podstatou sama striktná. Je to
prechodná lexikálno-gramatická kategória, opierajúca sa o presné významo-
vé fenomény súvzťažné so zodpovedajúcimi výrazovými vlastnosťami a aj
na tom základe možno zodpovedne konštatovať, že každé jednotlivé sloven-
ské sloveso okrem pár výnimiek, ktoré sú objektívne obojvidové, má svoje
presné zaradenie v sústave dokonavých sloviess alebo v sústave nedokona-
vých sloviess, pričom takto usporiadané samostatné alebo jednotlivé slovesá
utvárajú vidové páry, a každý kompetentný používateľ slovenského jazyka
je schopný toto zaradenie vo svojom jazykovom vedomí rozoznať a vystihnúť,
hoci ho nemusí vedieť odborným opisom vyjadriť a pomenovať. Najmä podľa
presných formálnych znakov, korešpondujúcich s uvedenými obsahovými
javmi, môžeme s istotou povedať, že isté sloveso má jednoznačné znaky
dokonavosti alebo, naopak, jednoznačné znaky nedokonavosti, a tak jeho
dokonavosť alebo nedokonavosť nemožno len odhadovať a nemožno sa
spoliehať výlučne alebo predovšetkým na pomenovania v syntaktickom
okolí daného otázného slovesa. Pri hodnotení dokonavosti alebo nedoko-
navosti slovenských sloviess nemožno „argumentovať bez argumentov“. Z
uvedených hľadísk je sloveso *byť* s existenčným významom jednoznačne
nedokonavým slovesom a dokonavosť mu nemôže „pridať“ jeho slovné
okolie, tak ako sa to ukazuje v rozoberanej stati o funkciách slovesa *byť*.

Na okraj obojvidových sloviess, medzi ktoré existenciálne sloveso *byť*
v slovenčine nepatrí, možno konštatovať, že v sústave lexikálno-gramatic-
kej kategórie vidu predstavujú systémovú odchýlku, rovnako ako je odchýl-
kou jestvovanie zvrtných sloviess s výlučnou dokonavou platnosťou typu
narobiť sa, nadrieť sa, naprechádzať sa s intenzitným významom a *pospať
si, posedieť si, poležať si* s obmedzovacím významom, ktoré nemajú svoj ne-
dokonavý náprotivok, a na druhej strane sloviess s nedokonavou platnosťou
typu *pokašľávať, pofukovať, pobolievať*, vyjadrujúcich prerývaný dej, kto-
rým chýba systémový dokonavý náprotivok. Okrem týchto jednovidových
sloviess s istou významovo-výrazovou systémovou (slovotvornou) oporou
vyskytujú sa i jednotlivé prípady dokonavých aj nedokonavých sloviess bez
svojho vidového náprotivku.

Na otázku, či sloveso *byť* je v zriedkavých prípadoch aj dokonavé, pri-
niesla už po necelom desaťročí od vyjdenia Peciarovej štúdie presvedčivé

záporné odpovede akademická *Morfológia slovenského jazyka*. V nej sa na s. 425 – 426 v samostatnom výklade rozoberajú obojvidové slovesá a medzi nimi sa sloveso *byť* vonkoncom nevyskytuje. Jednoznačné a presvedčivé konštatovanie prináša toto dielo na s. 427 v rámci rozboru jednovidových slovies. Hneď v druhom odseku tejto kapitoly sa tu píše: „Jednovidové, nedokonavé, je najvšeobecnejšie sloveso *byť* a s ním významovo úzko zviazané *mať* (= jestvovať v prináležitosti niekoho, niečoho).“ A nasledujúce dva odseky v citovanom diele len potvrdzujú výlučnú jednovidovú nedokonavú platnosť základového existenciálneho slovesa *byť*, lebo potenciálne dokonavé formy sa aj podľa tohto diela pri tomto slovese môžu vytvoriť iba zodpovedajúcimi formálnymi prostriedkami, t. j. zdokonavujúcimi predponami: „1. Sloveso *byť* má síce zriedkavé dokonavé tvary typu *pobol*, *poboli sme*, no tu ide o kontamináciu so slovesom *pobudnúť*, ktoré má význam „stráviť istý čas niekde“. 2. V krásnej literatúre máme ojedinelý prípad s dokonavým slovesom *zbyť sa* vo význame „minúť sa“ – *Bolo, ale sa zbolo*. (Tatarka). Ide o nárečový prvok, použitý charakterizačne (v priamej reči). – Jednovidové sú v dôsledku svojho významu i základné modálne slovesá, a to *môcť* (*pi-sať*), *musieť* (*sa učiť*), *smieť* (*vybrať*), *mať* (*sa vrátiť*), *chcieť* (*odísť*), *dať sa* (*oklamať*).“ (Ružička a kol., 1966, s. 427)

Podobný závažný argument v prospech jednovidovej nedokonavej platnosti slovesa *byť* poskytuje aj stanovisko Eugena Paulinyho v citovanej *Slovenskej gramatike*. Pod nadpisom jednovidové slovesá uvádza: „Jednovidové je zrejme sloveso *byť* a *mať* (= jestvovať v prináležitosti niekoho, niečoho), ďalej modálne slovesá... Aj ďalšie významové slovesá, ak sa používajú ako modálne, sú jednovidové... Len jednovidové sú: *dôverovať*, *veriť* (= dôverovať). Jednovidové je aj *pokašľávať*, *obdivovať*, *unívať* (*sa*).“ (Pauliny, 1981, s. 164 – 165)

Nedokonavosť a jednovidovosť slovesa *byť* je tak aj v súlade s nedokonavosťou pomocných slovies ako špecifického druhu slovies využívaných na utváranie osobitného druhu syntagmatického spojenia, t. j. zloženého vetného člena, v danom prípade zloženého prísudku a zloženého vetného základu; pravdaže, nevzťahuje sa to na tie pomocné slovesá, čo sú bytostne spojené s vyjadrovaním fáz v priebehu deja, t. j. na sponové typu *stať sa*, *ostať*, *zostať* a fázové typu *začať*, *prestať*, *zostať*, *neprestať*. Jednovidovosť a nedokonavosť existenciálneho slovesa *byť* je okrem iného aj v súlade s jednovidovos-

ťou a nedokonavosťou jeho plnovýznamových synonymických náprotivkov – domáceho slovenského slovesa *jestvovať* a internacionalizmu *existovať*. Je pozoruhodné, že ani pri jednom z nich neexistujeme možnosť utvoriť predponou zodpovedajúcu dokonavú formu. Teoreticky si síce môžeme v našom jazyku predstaviť dokonavé podoby *prejestvovať* (*istý čas niekde*) alebo *preexistovať* (*niekde v ťažkých podmienkach*), no tie nateraz môžu platiť iba ako potenciálne, čiže možné, ale skutočným stavom v našom jazyku nepotvrdené, vo výkladových slovníkoch nezachytené, a teda v reči nejestvujúce. Na svoje skutočné jestvovanie by nevyhnutne potrebovali potvrdenie jazykovou praxou zo strany slovenského jazykového spoločenstva.

Na záver možno tak konštatovať, že v syntetickom reprezentatívnom diele o tvaroslovnej sústave slovenského jazyka, ako aj v syntetickej Paulinyho *Slovenskej gramatike*, ktorú možno pokladať za jeho základné súhrnné celoživotné dielo venované súčasnej spisovnej slovenčine, ide o presvedčivé a autoritatívne konštatovania stavu v našom spisovnom jazyku a je len škoda, že si lexikografická prax na Slovensku pri koncipovaní heslovej state venovanej slovesu *byť* ako jednému z centrálnych prvkov slovnej zásoby aj gramatickej stavby slovenčiny doteraz nedala robotu s overením formulácie o zriedkavom výskyte slovesa *byť* (aj) ako dokonavého v príslušnej odbornej literatúre. Keby sa tak bolo stalo, nebola by lexikografická tradícia prinášajúca nepotvrdený údaj o zriedkavom výskyte dokonavého slovesa *byť* v našom jazyku vytrvala doteraz.

Okrem hodnotenia základného postoja, či môže byť sloveso *byť* zriedkavo aj dokonavé, možno v súvisi s predstaveným „heslom *byť* v slovenskom normatívnom slovníku“ pripojiť aj pripomienky k ďalším jednotlivostiam, ktoré nespĺňajú objektívne jazykovedné kritériá. Máme pritom aj porozumenie pre to, že isté konštatované postoje boli vyslovené už pred mnohými desaťročiami a vychodili zo stavu rozvoja našej jazykovedy v danom čase a z miery vedeckého poznania aj opísania daného javu. Tak sa v navrhnutom hesle vyskytuje napríklad údaj, že negatívne formy *niet*, *nieto* sú neosobné. Takéto zistenie neobstojí, uvedené formy sú legálne osobné formy predpokladajúce v podmetovej pozícii meno v partitívnom (čiastkovom) alebo negatívnom (záporovom) genitíve. To značí, že známa veta z diela Martina Kukučina *Strig na svete niet* je z gramatického hľadiska normálna osobná veta s tvarom osobného slovesa *byť* v prísudku a s podstatným me-

nom v záporovom genitíve vo funkcii podmetu dvojčlennej vety. Prísudková záporová forma *niet* je dôsledkom toho, že v podmete sa vyskytuje genitívny tvar podstatného mena, ktorý nie je schopný vyvolávať na prísludkovom slovese zhodný tvar, tak ako to je v rovnoznačnej vete *Strigy na svete nie sú*. Tento poznatok potvrdzuje aj to, že tieto záporné formy treba chápať ako protikladné formám s pozitívnou podobou existenciálneho slovesa v podobe *Strigy na svete sú*, prípadne *Strig na svete jesto*, ktoré tiež jednoznačne predstavujú sloveso *byť* ako osobné, predpokladajúce vo vetnej súvislosti už podmet v nominatíve, prípadne v genitíve. Sú to vety, ktoré – ako v našom prípade – môžeme využiť ako jazykovú ukážku, ale ktoré z vecného hľadiska nikto nemôže brať vážne.

Z podobnej problematiky je aj druhá naša pripomienka. V časti hesla, v ktorej je reč o úlohe slovesa *byť* ako spony, je medzi dvojčlennými vetami neodôvodnene zaradená aj veta *Nebolo radno čakať*. Tu sloveso *byť* vo výlučnej neosobnej zápornej forme *nebolo*, ktorá je zhodná s tvarom tretej osoby jednotného čísla osobných slovies, viaže sa s vetnou príslovkou *radno* do zloženého vetného člena a toto spojenie sa väzbou viaže s neurčitkom slovesa *čakať*. Sloveso *byť* v takejto štruktúre nepredpokladá jestvovanie východiskovej pozície svojho deja, má platnosť neosobného intencného variantu základného osobného slovesa *byť* a slúži tak ako sponové sloveso spájajúce sa s ďalšími uvedenými súčasťami do zloženého vetného základu jednočlennej vety. Týmto nepresnostiam sa aj na základe poznatkov prinesených akademickou *Morfológiou slovenského jazyka* už vyhli autori a redaktori *Krátkeho slovníka slovenského jazyka* a posudzované doklady sa v tomto slovníku hodnotia už na základe nového stupňa poznania veci. Istú stopu nepresného hodnotenia predkladaných jazykových javov možno nájsť aj v heslovej stati venovanej slovesu *byť* v najnovšom *Slovníku súčasného slovenského jazyka*; tu sa v rámci oddielu označeného ako V. a venovaného „samostatnej morféme, pomocnému slovesu v zložených slovesných tvaroch“ na s. 393 uvádza aj doklad *pre hustú hmlu nebolo vidieť ani na krok*; v ňom tvar slovesa *nebolo* v zmysle poznatkov slovenskej syntaktickej náuky neplatí ako „pomocné sloveso v zloženom slovesnom tvare“, inými slovami povedané, ako formálne sloveso, lež ako spona zúčastnená na utvorení zloženého vetného člena – vetného základu jednočlennej vety v podobe *nebolo vidieť*.

LITERATÚRA

Hrvatski jezični portal – Znanje – dostupné na <https://hjp.znanje.hr/index.php?>.

Krátky slovník slovenského jazyka. 1. vyd. Red. J. Kačala – M. Pisárčiková. Bratislava: Veda 1987. 592 s.; 6., nezmenené vyd. Red. J. Kačala – M. Pisárčiková – M. Považaj. Martin: Matica slovenská 2023. 956 s.

OŽEGOV, Sergej, Ivanovič: Slovar ruskogo jazyka. Izdaniye deviatoje, ispravlennoje i dopolnennoje. Pod redakcijej N. J. Švedovoj /9., opravené a doplnené vyd. Red. N. J. Švedovová/. Moskva: Izdatel'stvo Sovetskaja enciklopedija 1972. 848 s.

PAULINY, Eugen: Slovenská gramatika. (Opis jazykového systému.) Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo 1981. 323 s.

PECIAR, Štefan: Funkcie slovesa *byť* v spisovnej slovenčine. Slovenská reč, 1958, r. XXIII, č. 1, s. 20 – 34.

RUŽIČKA, Jozef: Príspevok ku skladbe slovesa *byť* – *som*. Slovenská reč, 1952 – 1953, r. XVIII, č. 13 – 14, s. 398 – 405.

RUŽIČKA, Jozef: Skladba neurčitku v slovenskom spisovnom jazyku. Bratislava: Vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied 1956. 186 s.

RUŽIČKA, Jozef a kol.: Morfológia slovenského jazyka. Red. J. Ružička. Bratislava: Vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied 1966. 896 s.

Slovník slovenského jazyka I. A – K. Red. Š. Peciar. Bratislava: Vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied 1959. 816 s.

Slovník spisovné češtiny pro školu a veřejnost. Red. J. Filipce, F. Daneš. Praha: Academia 1978. 800 s.

Slovník súčasného slovenského jazyka. A – G. Red. K. Buzássyová – A. Jarošová. Bratislava: Veda 2006. 1 132 s.

O ustalovaní a variantnosti lexikálnej jednotky check-out a jej domácich ekvivalentov

ROMANA KROLČIKOVÁ

Jazykovedný ústav Ľudovíta Štúra SAV, v. v. i.

Abstract: The aim of this paper is to analyse the anglicism *check-out* and to describe its linguistic properties in the Slovak language. Our focus is not only on the orthographic and morphological adaptation of this foreign word, but also on its spelling variants *check out* and *checkout*. By corpus analysis of the word *check-out* we demonstrate how the adaptation process

Príspevok bol vypracovaný v rámci grantu VEGA č. 2/0132/24 Slovenský pravopis a jeho prax v kontexte súčasnej jazykovedy a jazykovej praxe 2.

of foreign words depend on the linguistic system of the Slovak language and the needs of the users. We also focus on the Slovak equivalents of the word *check-out*, in particular, on the verbal noun *odubytovanie*, the verb *odubytovať* and the imperfective verb form *odubytovávať*. On a basis of a comparison of their frequency in the main corpus of written texts and the web corpus of the Slovak National Corpus we observe the variation, or the preference of borrowed and native words in selected corpora.

Keywords: adaptation, anglicism, borrowings, corpora, orthography, Slovak National Corpus

Úvod

Preberanie anglických prostriedkov do slovenčiny je dlhodobou prítomnosťou a prirodzený jav, ktorý sa v ére globalizujúceho sa sveta stal jedným z hlavných spôsobov obohacovania slovnej zásoby nielen slovenčiny, ale aj iných slovanských jazykov. Cieľom príspevku je zamerať sa na anglicizmus *check-out*¹ z hľadiska pravopisnej a gramatickej adaptácie. Na pozadí korpusovej analýzy jazykového prostriedku ilustrujeme, ako je preberanie cudzích slov do slovenčiny a proces ich adaptácie „výsadou preberajúceho jazyka a uplatňujú sa pri ňom zákonitosti platiace v tomto jazyku“ (Ološtiak, 2007, s. 34). Pozornosť sústreďujeme tiež na domáce ekvivalenty tohto slova, a to na slovesné podstatné meno *odubytovanie*, dokonavé sloveso *odubytovať* aj jeho nedokonavý náprotivok *odubytovávať*. Na základe komparácie frekvencií v dvoch zvolených korpusoch Slovenského národného korpusu (ďalej SNK) sledujeme variantnosť, resp. preferenciu cudzieho alebo domáceho výrazu.

Vzhľadom na to, že ide o lexikálnu jednotku, ktorá sa v žiadnom zo slovenských výkladových slovníkoch Jazykovedného ústavu L. Štúra SAV nezachytáva, zastavíme sa najprv pri uchopení lexikálneho významu slova. V prekladovom Anglicko-slovenskom, slovensko-anglickom praktickom slovníku (2017) nájdeme spracované heslové slovo *checkout* s variantným pravopisom *check-out* vyložené ako „odhlásenie sa (pri odchode z hotela, kempu ap.)“. V jazykovej praxi sa s ním bežne stretneme v oblasti poskytovania ubytovacích služieb. Ide o slovo prevzaté z angličtiny, ktoré možno označiť ako inter-

¹ Z hľadiska výslovnostnej adaptácie sa ustálila zdomácnená výslovnosť [čekaʊt].

nacionalizmus, čiže ako slovnú jednotku v rámci cudzích slov, ktorá funguje vo viacerých príbuzných aj nepríbuzných jazykoch a označuje javy medzinárodného charakteru (porov. Ripka – Imrichová, 2011, s. 54).

Opozitom k výrazu *check-out* je výraz *check-in* (tiež *checkin*, menej často *check in*), ktoré sa v jazykovom úze používa aj ako označenie procesu ubytovania, resp. registrácie v ubytovacom zariadení. Slovník súčasného slovenského jazyka H – L (2011; ďalej SSSJ H – L) zachytáva heslové slovo *check-in* (*checkin*) v dvoch významoch: 1. predodletové vybavovanie cestujúcich, overovanie leteniek na konkrétny let, vystavovanie palubných lístkov a prijímanie batožiny; 2. miesto na letisku vymedzené na predodletové vybavovanie cestujúcich, odbavovací box, pult (2011, s. 256). Nezachytáva však význam „ubytovanie; proces registrácie po príchode do ubytovacej jednotky“, i keď v súčasnosti je to význam pravdepodobne rovnako frekventovaný.

Ako sme už uviedli, pri lingvistickej analýze vychádzame z korpusových dát. Na analýzu frekvenčnej distribúcie sme využili písané jednojazyčné korpusy SNK. Primárne sme pracovali s poslednou verziou hlavného písaného korpusu prim 10.0.-public-all (hlavný písaný korpus)². Aktuálna verzia hlavného korpusu obsahuje všetky verejne prístupné texty SNK získané do apríla 2022. Ďalej sme sa opierali o výsledky hľadania v poslednej verzii webového korpusu web 7.0 (webový korpus), ktorý v kontexte tohto príspevku chápeme ako istý typ štylisticky špecifického písaného korpusu, odzrkadľujúci internetovú komunikačnú sféru. Webový korpus web 7.0 je založený na dátach beta verzie korpusu Araneum Slovacom VII Maximum z projektu Aranea.³ Korpus obsahuje webové texty v slovenčine priebežne zbierané medzi rokmi 2013 – 2024.

Pri analýze frekvenčnej distribúcie lexikálnych jednotiek pracujeme s dvomi frekvenčnými údajmi. Prvým, primárnym údajom je absolútna frekvencia, ktorá predstavuje celkovú početnosť výskytov hľadaného prostriedku (tokenu) v texte. Druhý údaj predstavuje priemernú redukovanú frekvenciu (*average reduced frequency*; ďalej ARF⁴), ktorá vypovedá o rovnomernom rozložení vyhľadaného prostriedku (tokenu) v texte.

² Informácie o korpusoch SNK sú dostupné na <https://korpus.sk/korpusy-a-databazy/korpusy--snk/>.

³ Tvorcom podkladového korpusu Araneum Slovacom VII Maximum je Vladimír Benko.

⁴ Čím je hodnota ARF vyššia (t. j. hodnota je bližšie k absolútnej frekvencii), tým sa hľadaný výraz v zvolenom korpuse vyskytuje rovnomerne naprieč celým korpusom. Ide o informáciu, ktorá nám hovorí, že slovo nie je príznačné len pre jeden dokument, resp. veľmi úzku množinu textov

Výrazy vyhľadávame prostredníctvom korpusového nástroja NoSketch Engine. Vyhľadávali sme pomocou jednoduchého hľadania slovné paradigmy *check-out*, *check out*, *checkout*, *odubytovanie*, *odubytovať*, *odubytovávať*. Získaný korpusový materiál sme manuálne triedili, aby sme v príspevku priniesli čo najrelevantnejší obraz jazykovej praxe. Z prvotného materiálu boli odfiltrované výskyty s iným ako analyzovaným lexikálnym významom, anglické výrazy, ktoré boli súčasťou textov piesní či iných citovaných pasáží v angličtine. V prípade potreby sme doplnili aj doklady empiricky získané z internetovej komunikačnej sféry, ktoré v texte explicitne uvádzame tak, aby bolo zjavné, že nejde o korpusové doklady.

Pravopisná variantnosť

Vo všeobecnosti platí, že vo väčšine prípadov pri preberaní cudzieho slova zo zdrojového jazyka do slovenčiny ako cieľového jazyka dochádza k procesu adaptácie. Tá prebieha najprv na výslovnostnej a pravopisnej rovine. Pravopisná adaptácia úzko súvisí s fonetickou adaptáciou, keď sa fonémy zdrojového jazyka nahrádzajú fonémami cieľového (domáceho) jazyka. Podľa miery pravopisnej adaptácie sa rozlišujú pravopisne adaptovateľné (zdomácnené podoby, ktorých pravopisná forma je utvorená na základe poslovenčenej zdrojovej výslovnosti) a pravopisne neadaptované podoby⁵ (porov. Jarošová, 2022, s. 87 – 88). Okrem týchto dvoch „krajných“ podôb A. Jarošová uvádza i skupinu variantných anglicizmov, ktoré tvoria „prechodné pásmo variantných prevzatí“ (2022, s. 89). Z hľadiska tohto členenia chápeme slovo *check-out* ako lexikálnu jednotku, ktorá si zachováva pôvodný anglický pravopis na úrovni grafém, čím sa naruša fonematický princíp slovenského pravopisu a nastupuje uplatnenie etymologického princípu (ibid.). Možno predpokladať, že zachovanie pôvodného pravopisu značí, že ide o internacionálny výraz, pre ktorý je charakteristické, že koreň slova vo viacerých, a to aj nepríbuzných jazykoch, ostáva transparentný. Nazdávame sa, že je to jedno z vysvetlení, prečo sa v korpusoch a ani v jazykovej praxi nestretávame s pravopisne zdomácnenou podobou *čekaut*. Napriek tomu ne-

(napríklad textov jedného autora), ale práve naopak, vysoká ARF poukazuje na rozšírenosť tokenu naprieč celým zvoleným korpusom.

⁵ Do tejto kategórie A. Jarošová zaraďuje také lexikálne jednotky, ako sú *e-mail*, *notebook*, *offroad*, *play-off* a pod. (porov. Jarošová, 2022, s. 89).

vylučujeme jej ojedinelý výskyt, napríklad so štylisticky posunutým významom alebo ako okazionalny výraz.

Lexikálna jednotka *check-out* patrí medzi tzv. viacnásobné variantné anglicizmy (bližšie Jarošová, 2022, s. 92 – 97). Jej variantnosť vychádza z toho, že v angličtine ide o zloženinu (kompozitum), ktorá môže mať trojakú pravopisnú formu: *check-out*, *check out* a *checkout*. V zdrojovom jazyku (v angličtine) na rozdiel od cieľovej slovenčiny naznačuje pravopisná podoba i slovnodruhovú príslušnosť. V angličtine výraz napísaný oddelene funguje ako sloveso s významom „odhlásiť sa; (...) zaplatiť a odísť z hotela“ (Fronek – Mokráň, 1999, s. 168). Ako podstatné meno funguje výraz napísaný spolu *checkout*, zriedkavo *check-out* s významom „zaplatenie účtu v hoteli pred odchodom; uvoľnenie izby“ (ibid.).⁶

V slovenčine figurujú všetky tri podoby (*check-out*, *check out* i *checkout*) s totožným morfológickým významom neživotného mužského substantíva. Slovenčina, ktorá je v pozícii preberajúceho (cieľového) jazyka, sa riadi tzv. „princípom dominancie preberajúceho jazyka“ (Jarošová, 2022, s. 79), čo znamená, že adaptácia sa prispôbuje výlučne potrebám cieľového jazyka a potrebám jeho používateľov. Keďže slovenčina predstavuje flektívny typ jazyka, je pre ňu typické odvodzovanie slovesných foriem prostredníctvom relačných morfém, teda diferenciacia slovnodruhovej príslušnosti na úrovni pravopisu je netypická a nie je ani žiaduca, pretože nemá v slovenčine opodstatnenie. Zároveň sa z hľadiska funkčnosti do jazyka preberá iba taký jazykový prostriedok, ktorý v cieľovom jazyku spĺňa jazykovú, komunikačnú alebo pragmatickú funkciu. Z tohto hľadiska sa v slovenčine ako funkčná ukazuje iba potreba cudzej substantívnej paradigmy *check-out*, ako vysvetlíme ďalej.

Vďaka rozsiahlemu korpusovému materiálu môžeme porovnať výskyt pravopisných variantov v dvoch písaných korpusoch. V tabuľke 1 uvádzame ich absolútnu početnosť v hlavnom písanom korpuse a vo webovom korpuse. V hlavnom písanom korpuse má hľadaná lema so spojovníkom 15 výskytov, vo webovom korpuse až 1 760 výskytov.⁷ Výrazný frekvenčný

⁶ Vzťah medzi slovnodruhovou príslušnosťou a formálnou podobou v angličtine sme overili prostredníctvom webovej stránky <https://www.onelook.com/>.

⁷ Vzhľadom na to, že rozoznávanie anglicizmov pomocou automatického korpusového softvéru nie je triviálnou záležitosťou, na to, aby sme dosiahli čo najpravdivější frekvenčný výsledok, jednotlivé slovné tvary sme vyhľadávali zvlášť a v tabuľke uvádzame súčet absolútnych frekvencií týchto slovných tvarov. To je i dôvod, prečo na tomto mieste nepracujeme aj s údajom ARF, ktorý

rozdiel medzi dvoma korpusmi značí, že tento anglicizmus je typický hlavne pre internetové komunikáty. Menej často sa vyskytuje forma bez spojovníka, ktorá má v hlavnom korpuse 9 výskytov⁸ a vo webovom až 1 179 výskytov. Najmenšie frekvenčné zastúpenie má podoba *checkout*, a to napriek tomu, že je zachytená i v citovaných prekladových slovníkoch a z hľadiska lexikografickej praxe sa javí ako najvhodnejšia.

Tabuľka 1

lema	prim-10.0	web 7.0
check-out	15	1760
check out	9	1179
checkout	0	105

A. Jarošová v kontexte pravopisnej variantnosti uvádza, že 1. „V prípade anglických kompozít (v angličtine majú často podobu slovného spojenia) sa v slovenskom jazykovom prostredí javí ako štruktúrne najvhodnejšia jednoslovná podoba (...); 2. „Pokiaľ je jednoslovná podoba zriedkavá, tak variantom jednoslovnej podoby môže byť podoba s oddelené písanými zložkami (...); 3. Podoba so spojovníkom nie je žiaduca ako jeden z variantov“ (2022, s. 96). Na pravopisné varianty neologizmov v súvislosti so spojovníkom upozornili aj autorky O. Orgoňová a J. Bakošová, ktoré konštatovali, že pri viackomponentových neologických výrazoch možno badať isté „vyrovnávanie“ prevzatej formy výrazu podľa modelu ekvivalentného domáceho pomenovania, čo dokladovali konkrétnymi príkladmi ako *internetové bankovanie – internet banking* (porov. 2005, s. 75). Napriek týmto jasne stanoveným záverom, ktoré vychádzajú z lexikologickej a lexikografickej praxe, korpusové dáta v oboch zvolených korpusoch ukazujú preferenciu používať podobu so spojovníkom. Ide o podobu, ktorá v slovenčine nie je žiaduca a zároveň aj v angličtine je skôr zriedkavá.

Ako sme spomenuli, heslové slovo *check-out* ani jeho varianty v súčasných výkladových slovníkoch slovenčiny nenájdeme. V kontexte pravopis-

nevieme určiť pre celú lemu.

⁸ Ako sme v úvode spomenuli, prvotný výsledok hľadania sa líši od nami uvádzaných dát, pretože v druhom kroku sme výsledky hľadania manuálne triedili a odfiltrovali sme výskity z cudzojazyčných reťazcov alebo názvov piesní.

nej variantnosti predpokladáme, že používatelia slovenčiny sa pri pravopise *check-out* analogicky riadia pravopisom lexikálnej jednotky *check-in*, ktorá je zachytená vo výkladovom slovníku SSSJ H – L aj v Ortograficko-gramatickom slovníku slovenčiny (2022), a to napriek tomu, že žiaden zo slovníkov neuvádza explicitný tretí význam tohto slova. Pri variante *check-in* sa vynára otázka, prečo sa v slovníkoch zachytila aj táto podoba so spojovníkom, i keď ide v slovenčine o nežiaduci jav. V tomto prípade možno uvažovať, že *check-in* je forma, ktorá patrí do ojedinelej kategórie, keď písanie spojovníka v zložení má opodstatnenie, pretože sa ním vyjadruje buď zlučovaci vzťah (v súlade so slovenčinou), alebo ide o jediný ustálený variant (porov Jarošová, 2022, s. 96).

Pristavme sa pri jednoslovnom variante *checkout*. Po prvom jednoduchom vyhľadávaní bola absolútna frekvencia výrazu v hlavnom písanom korpuse 50 výskytov a vo webovom korpuse 580 výskytov. Tento výsledok bolo potrebné dôkladne odfiltrovať, pretože sa ukázalo, že výraz sa do slovenčiny prebral v dvoch významoch. Z pôvodných 580 výskytov vo webovom korpuse sa vo význame „odhlásenie sa z ubytovania“ vyskytlo iba 105 textových jednotiek. V hlavnom písanom korpuse ani jeden výskyt nekorešpondoval s týmto významom.

Na základe korpusových výskytov sa ukázalo, že slovo *checkout* sa v slovenčine, špecificky v internetovej komunikačnej sfére, ustálilo najmä vo význame „pokladňa“, v užšom význame ako „virtuálna pokladňa; miesto na webovej stránke, kde sa platí za tovar“⁹, napríklad: *Ak využívate systém online „Pokladnice“ („Checkout“), budú kupcovi informácie o nákupe zaslané automaticky* (ako-to-urobit.com, web 7.0). Viaceré výskyty boli súčasťou vlastných mien označujúcich služby, aplikácie alebo počítačové systémy, ktoré sprostredkujú onlajnové platby (*Google Checkout, CheckOut, BAM Checkout*), napríklad: *Pod flashovým prehrávačom sa objavuje informačný box s cenou a odkazom na platobný systém Google Checkout* (medialne.sk, prim 10.0); *Facebook má tiež vlastné nástroje Facebook Pay a Instagram Checkout* (retailmagazin.sk, web 7.0); *Systém CheckOut* (slovakalarms.sk, web 7.0). V tomto význame sa výlučne objavuje iba jednoslovná pravopisná podoba *checkout*. Javí sa, že jednoslovný variant bez spojovníka

⁹ Sémantické vymedzenie sme čerpali zo zahraničného zdroja Cambridge Dictionary, dostupnom na https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/checkout#google_vignette.

sa ustáľuje pre iný význam a podoba so spojovníkom *check-out* sa ustáľila pre význam „odhlásenie z hotela“.

Gramatická adaptácia

B. Chocholová uvádza, že anglicizmy možno rozdeliť do troch skupín podľa stupňa adaptácie na 1. slová, ktoré prešli minimálnym adaptačným procesom, a to na fónickej úrovni; 2. slová, ktoré sa adaptovali čiastočne, a to na rovine výslovnostnej, morfolologickej a slovotvornej, ale ich prepis ostáva pôvodný; 3. slová, ktoré sa adaptovali na všetkých rovinách (2012, s. 255 – 256). Z hľadiska tohto členenia patrí *check-out* medzi čiastočne adaptované anglicizmy. Na základe silnej tvrdej relačnej morfémy *-t* sa výraz *check-out* morfologicky adaptoval ako mužské neživotné substantívum. Lexikálna jednotka sa zaraďuje do deklinačnej paradigmy bez ohľadu na pravopisný variant a skloňuje sa podľa vzoru dub: *Check-out je do 12.00 a pre ponáhľajúcich sa hostí hotel ponúka technickú vymoženosť vo forme elektronického check-inu a check-outu* (restauracie.etrend.sk, web 7.0); *Po check oute je možnosť odloženia batožiny* (Booking, web 7.0); *Hotel si vyhradzuje právo na posun check outu aj pred 10:00, o čom je povinný klienta bezodkladne informovať (e-mailom, telefonicky alebo osobne)* (kosicehotel.sk, web 7.0); *Vikendová cykloturistika s neobmedzeným wellnessom, predĺženým check-outom a neskorým obedom v deň odchodu v Penzióne Ždiaranka* (pobyty.zlavy-dna.eu, web 7.0).

Prehľad frekvenčnej distribúcie slovných tvarov lemy *check-out* a jej pravopisných variantov v hlavnom písanom korpuse uvádzame v tabuľke 2.

Tabuľka 2

slovný tvar	absolútna frekvencia v prim 10.0.-public-all
check-out	14
check out	9
checkout	0
check-outom	1
check outom	0
checkoutom	0

Prehľad slovných tvarov lemy *check-out* a jej pravopisných variantov vo webovom korpuse uvádzame v tabuľke 3. V porovnaní s hlavným pí-

saným korpusom je výskyt slovných tvarov nielen frekvenčne vyšší, ale aj tvaroslovne bohatší. Vo webovom korpuse sa vyskytuje široká morfológická paradigma, zatiaľ čo v hlavnom písanom korpuse prevláda základný tvar lemy a slovné tvary ako *check-oute*, *check-outu*, *check-outy*, *check-outov*, *check-outoch* a ich pravopisné varianty v ňom nie sú zastúpené.

Tabuľka 3

slovný tvar	absolútna frekvencia vo web 7.0
check-out	1590
check out	1131
checkout	270
check-oute	80
check oute	31
checkoute	24
check-outu	58
checko outu	13
checkoutu	7
check-outom	32
check outom	3
checkoutom	5
check-outy	1
check outy	0
checkouty	1
check-outov	1
check outov	0
checkoutov	0
check-outoch	0
check outoch	1
checkoutoch	0

Ojedinele sa výraz *check-out* vyskytuje s morfológickou platnosťou adjektíva, ako napríklad v dvoch výskytoch vo webovom korpuse: *Podobne ako hotely, aj kempy majú svoje „checkin“ a „checkout“ časy* (milujemcestovanie.sk, web 7.0); *Špeciálny bonus – checkout bonus: perníky a suveníry na cestu domov* (tatralandiavillage.sk, web 7.0). Ide o kalk z angličtiny, ktorý na základe konverzie môže meniť slovnodruhovú príslušnosť bez zmeny formy.

V neformálnej komunikácii sa stretieme so slovesom *checkoutnúť*, napríklad: *Natlačil som to do seba iba z núdze, beriem jablko a idem sa check-outnúť* (Švantner, 2017). Ešte častejšie sa výraz objavuje v neformálnych ústnych komunikátoch, uvádzame na ilustráciu doklad z prepisu hovoreného komunikátu: *Odchádzame práve, ideme sa checkoutnúť* (2024). V zvolených korpusoch sa daná lema nevyskytla. Predpokladáme, že ide skôr o slangový výraz typický pre úzku skupinu používateľov slovenčiny a s obmedzenou komunikačnou pôsobnosťou v súkromnej alebo polosúkromnej komunikácii.

Domáce ekvivalenty

Pre lexikálnu jednotku *check-out* sa v slovenčine používa domáci ekvivalent *odubytovanie*. Napríklad známy webový cestovateľský portál sémanticky vymedzuje *check-out* ako „proces odubytovania sa z hotela“ (Esky). Okrem podstatného mena sa v slovenčine používa tiež sloveso *odubytovať*, ako aj jeho nedokonavá forma *odubytovávať*. Ich absolútnu početnosť vo webovom korpuse uvádzame v tabuľke 4.

Tabuľka 4

odubytovanie	odubytovať	odubytovávať
641	264	22

Prehľad frekvenčnej distribúcie lemy v hlavnom písanom korpuse uvádzame v tabuľke 5.

Tabuľka 5

odubytovať	odubytovanie	odubytovávať
15	11	0

Z hľadiska frekvenčnej distribúcie v jednotlivých korpusoch sa ukazuje, že vo webovom korpuse je najčastejšia podoba slovesného podstatného mena *odubytovanie*, zatiaľ čo v hlavnom písanom korpuse sa najčastejšie vyskytuje činnostné sloveso v dokonavom vide *odubytovať*. Vo webovom korpuse sa nachádza 641 výskytov lemy *odubytovanie*. ARF tejto textovej jednotky vo vybranom korpuse má hodnotu 313,82, čo značí jej pravidelné

rozmiestnenie v textoch. V hlavnom písanom korpuse sa nachádza 11 výskytov tohto slova s hodnotou ARF 3,64. ARF hodnota je nižšia, čo môže byť ukazovateľom, že lexikálna jednotka je frekventovanejšia v istom druhu textov v rámci celého korpusu.

Prejavila sa i potreba pomenovať činnosť v podobe slovesa. Ako sme v predchádzajúcej časti naznačili, v hovorenej komunikácii sa stretávame so slangovou odvodeninou *checkoutnúť*. V písomnom prejave sa ustálil domáci ekvivalent *odubytovať*. Predstavuje činnosť sloveso, ktoré vzniklo odvodzovaním pomocou predpony *od-* od slovesa *ubytovať sa*. Vyjadruje sa ním význam „odhlásiť (niekoho) z ubytovacej jednotky, napríklad z hotela, kempu, internátu a pod.“. Daný výraz dosiaľ nie je zachytený v nijakom slovenskom lexikografickom diele ani doložený v staršej lístkovej kartotéke Jazykovedného ústavu L. Štúra SAV, možno ho preto považovať za neologizmus¹⁰, ktorý vznikol na základe pomenovacích potrieb používateľov slovenčiny. Ide o novú lexikálnu jednotku, ktorá je utvorená z domácich zdrojov (porov. Orgoňová – Bakošová, 2005, s. 65).

Sloveso *odubytovať* má vo webovom korpuse 264 výskytov, pričom ARF je 146,45, čo predstavuje relatívne vysokú hodnotu. Menej často sa používa forma v nedokonavom vide *odubytovávať* s absolútnou frekvenciou 22 výskytov a s hodnotou ARF 14,42, čo značí, že aj pri nízkej absolútnej frekvencii je dané slovo rozvrstvené v korpuse pravidelne.

Vo webovom korpuse sa vyskytuje aj kombinácia, keď sa v komunikácii použije anglický výraz *check-out* i domáci ekvivalent, napríklad: *V prípade skoršieho príchodu do hotela (ranný prilet) alebo neskoršieho odchodu (večerný odlet) je možné ponechať/uskladiť si svoju batožinu na recepcii hotela alebo v k tomu určenej miestnosti, resp. za doplatok možnosť využívať svoju hotelovú izbu až do odchodu (tzv. neskorý check-out/neskoré odubytovanie)* (leonardo.sk, web 7.0); *Počas odubytovania sa (check-out) budete musieť zaplatiť za spotrebované produkty* (esky.sk, web 7.0).

V korpuse sa vyskytujú aj také kombinácie, keď slovenský a anglický výraz nie sú zároveň aj morfológickými ekvivalentmi, napríklad: *Host' sa môže ubytovať od 14.00 hodiny (check-in) a odubytovať sa (check-out) je*

¹⁰ Neologizmy vo všeobecnosti predstavujú nové jazykové prostriedky, ktoré „jazykové spoločenstvo už prijalo, bežne ich identifikuje a aktívne uplatňuje v úze, hoci ešte nie sú kodifikačne zachytené“ (Orgoňová – Bakošová, 2005, s. 65).

potrebné do 10.00 hodiny (podhradie.com, web 7.0); *Prosím vás, aby ste sa odubytovali (check-out) do 10:00* (usovy.sk, web 7-0). Uvedené príklady nemožno interpretovať ako gramatické ekvivalenty, t. j. vnímať anglickú podobu *check-out* so slovnodruhovou platnosťou slovesa. Anglicizmus v tomto prípade plní skôr konkretizačnú funkciu a slúži ako „pomôcka“ na lepšie pochopenie slovenského významu slovesa *odubytovať*, ktoré, ako sme spomenuli, je takisto nová lexikálna jednotka.

Štylistická diferenciacia

Ak porovnáme frekvenciu anglického slova *check-out* a domáceho výrazu *odubytovanie* v zvolených korpusoch, zistíme, že vo webovom korpuse prevláda anglický výraz (porovnaj tabuľky 1 a 4), zatiaľ čo v hlavnom písanom korpuse, ktorý obsahuje texty rôznych štýlov a žánrov, je frekvencia cudzieho a anglického výrazu skôr vyrovnaná, pričom absolútna frekvencia sa pohybuje len v desiatkach výskytov (porovnaj tabuľky 1 a 5). V nasledujúcej časti sústredíme pozornosť na štylistickú príslušnosť skúmaného výrazu v hlavnom písanom korpuse SNK.

Hlavný písaný korpus SNK disponuje funkciou *Frekvenčná distribúcia podľa typov textov*, ktorá umožňuje zistiť, v akom type textov sa hľadaný výraz objavuje najčastejšie. Porovnanie frekvencie v jednotlivých typoch textov uvádzame v tabuľke 6.

Tabuľka 6

	odhlásiť	odhlásenie	check-out	odubytovanie	odubytovať/ odubytovávať
publicistické texty	≤ 38	5	11	11	14
umelecké texty	≤ 74	1	0	0	0
odborné texty	0	0	3	0	1

Zistili sme, že zo štylistického hľadiska sa lexikálne jednotky *check-out*, *odubytovanie* a *odubytovať/odubytovávať* vyskytujú v korpuse najčastejšie v textoch publicistického štýlu. V rámci beletrie sa neobjavuje ani jeden vý-

skyt lem *check-out*, *odubytovanie*, *odubytovať/odubytovávať*. V umeleckých textoch sa preferuje opisná forma v podobe slovesného spojenia *odhlásiť z* (hotela, ubytovania ap.)¹¹. Opisná forma má v beletristických textoch minimálne 74 výskytov a v publicistických textoch aspoň 38 výskytov. Forma slovesného podstatného mena *odhlásenie z* (hotela, ubytovania ap.) je frekventovaná v publicistickom štýle, ale má zastúpenie aj v beletristickom texte (jeden výskyt zo šiestich). V hlavnom písanom korpuse sa v publicistických textoch javí opisná forma ako preferovaná oproti kratším variantom, či už anglickým, alebo domácim. V umeleckej literatúre je opisná podoba jediná používaná. V odborných textoch sa tieto lexikálne jednotky vyskytujú ojedinele a aj v týchto prípadoch ide o popularizačné časopisy, ktoré by sa dali zaradiť aj medzi publicistické texty.

Záver

Na základe korpusovej analýzy môžeme konštatovať, že anglicizmus *check-out* sa v súčasnej jazykovej praxi preferuje v písanej podobe so spojovníkom, menej často bez spojovníka v podobe viac-slovného variantu. Nezanedbateľný počet má i lexikálna jednotka *checkout*, ktorá sa však vo viac ako polovici výskytov používa v inom význame, a to ako pomenovanie priestoru virtuálnych platieb alebo ako súčasť proprií, ktoré pomenávajú aplikácie, služby alebo systémy na proces onlajnového platenia.

K výrazu *check-out* sa vo sfére ubytovania a cestovného ruchu funkčne používa domáci ekvivalent *odubytovanie*. Na vyjadrenie deja sa ustálil domáci ekvivalent *odubytovať/odubytovávať*. Slovesná podoba *checkoutnúť* je slangová a typická pre komunikáciu súkromného, neformálneho styku, pričom v nami zvolených písaných korpusoch sa nenachádza.

Anglicizmus *check-out*, ako aj domáce výrazy *odubytovanie* a *odubytovať* sa vyskytujú hlavne v publicistických textoch, ktoré obsahujú komunikáty tematicky zacielené na cestovný ruch (napríklad reklamné texty, ale aj reportáže či blogy). V beletristických textoch dominuje opisná forma v po-

¹¹ Kolokačné spojenia *odhlásiť z* (...) sme v korpuse zisťovali týmto postupom: vyhľadali sme kľúčovú lemu *odhlásiť*. Z výsledku hľadania sme odfiltrovali tie výskyty, ktoré majú v rozsahu 5 tokenov sprava alebo zľava niektorú z nasledujúcich lem: *hotel*, *penzión*, *motel*, *kemp*, *camp*, *apartmán*, *internát*, *ubytovanie*, *chata*, *chalet*, *ubytovňa*. Následne sme prostredníctvom frekvenčnej distribúcie podľa typov textov získali frekvenčný zoznam. Nemôžeme preto zaručiť, že sú zachytené všetky výskyty tohto spojenia, preto daná informácia má len orientačný charakter.

dobe kolokačných spojení *odubytovať* (*sa*) z *ubytovacej jednotky*. Chceme podotknúť, že naša analýza bola vykonaná na jednojazyčných písaných korpusoch SNK, no považovali by sme za užitočné sledovať prekladové ekvivalenty aj v rámci paralelného korpusu, čo môže byť predmetom ďalšej odbornej práce.

Možno konštatovať, že preberanie cudzích slov podnecuje používateľov slovenčiny aj k vzniku nových domácich slov, ktoré fungujú ako ekvivalenty a tiež obohacujú lexiku súčasnej slovenčiny. V jazykovej praxi tak vzniká v istom čase variantnosť slovnej zásoby, ktorá posilňuje diferenciáciu, ale aj relatívnu stabilitu jazyka. Takisto v náznakoch vidieť, že používanie domácich ekvivalentov má vo vzťahu k anglickému variantu rastúci charakter. Frekvenčná distribúcia ukazuje, že používanie domácich ekvivalentov má stúpajúcu tendenciu, čo môže časom viesť k preferencii domácich ekvivalentov.

Na záver možno súhlasiť s myšlienkou, že preberanie cudzích slov, v dnešnej dobe najmä anglicizmov, je „selektívny proces, ktorý disponuje filtrom v podobe intuitívneho, vedomého aj teoretického metajazykového hodnotenia“ (Jarošová, 2022, s. 73) samotných používateľov jazyka a že ich ustálenie v jazykovej praxi závisí od ich komunikačných potrieb, v súlade so zákonitosťami domáceho jazyka.

LITERATÚRA

Anglicko-slovenský, slovensko-anglický praktický slovník. Lingea Bratislava 2017. Dostupné na <<https://slovniky.lingea.sk/Anglicko-slovensky/check-out?>>. [cit. 18. 1. 2025].

Cambridge Dictionary. [cit. 31. 1. 2025]. Dostupné na <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/checkout#google_vignette>.

FJ UNIVERSE - Cestovanie a Kryptomeny: Prehliadka the opus residences (Kuala Lumpur airbnb). In: Youtube. 2024. Dostupné na <<https://www.youtube.com/watch?v=x4WOvLSBcg4&t=58s>>. [cit. 18. 1. 2025].

FRONEK, Josef – MOKRÁŇ, Pavel: Anglicko-slovenský slovník. Bratislava: Veda 1999.

CHOCHOLOVÁ, Bronislava: Morfológická adaptácia anglicizmov v slovenčine. In: Slovo v slovníku. Aspekty lexikálnej sémantiky – gramatika – štylistika (pragmatika). Na počesť Alexandry Jarošovej. Eds. K. Buzássyová, B. Chocholová, N. Janočková. Bratislava: Veda 2012. s. 54 – 262.

JAROŠOVÁ, Alexandra: Používatelia jazyka, jazykovedci a kodifikácia. Bratislava: Veda 2022.

Odubytovanie sa z hotela (check out). In: Esky.sk. Dostupné na <<https://www.esky.sk/typy-pre-cestujucich/hotely/pobyt-v-hoteli/odubytovanie-sa-z-hotela-check-out>>. [cit. 20. 1. 2025].

OLOŠTIAK, Martin: Jazykovoštruktúry a komunikačno-pragmatický status vlastného mena (Adaptácia anglických proprií v slovenčine). Prešov: Filozofická fakulta Prešovskej univerzity v Prešove 2007.

ORGOŇOVÁ, Oľga – BAKOŠOVÁ, Jana: Adaptácia neologizmov ako jeden z aspektov ich včleňovania do systému slovenčiny. In: Studia Academia Slovaca. 34. Eds. J. Mlacek – M. Vojtech. Bratislava: Stimul 2005. s. 65 – 102.

Ortograficko-gramatický slovník slovenčiny. A – Ž (používateľská verzia Slovníka súčasného slovenského jazyka). red. M. Sokolová – A. Jarošová. Dostupné na <<https://slovník.juls.savba.sk/>>. [cit. 31. 1. 2025].

RIPKA, Ivor – IMRICOVÁ, Mária: Kapitoly z lexikológie a lexikografie. Prešov: Prešovská univerzita v Prešove 2011.

Slovenský národný korpus – prim-10.0-public-all. Bratislava: Jazykovedný ústav E. Štúra SAV 2022. Dostupné na <<https://korpus.sk/>>. [cit. 25. 1. 2025].

Slovenský národný korpus – web-7.0. Bratislava: Jazykovedný ústav E. Štúra SAV 2024. Dostupné na <<https://korpus.sk/>>. [cit. 25. 1. 2025].

Slovník súčasného slovenského jazyka. H – L. Ved. red. A. Jarošová – K. Buzássyová. Bratislava: Veda 2011. 1 087 s.

ŠVANTNER, Pavol: Za hokejom do Toronta. In: SME Blog. Dostupné na <<https://blog.sme.sk/pavolsvantner/cestovanie/za-hokejom-do-toronta/>>. [cit. 28. 1. 2025].

Anatomické termíny tarsus a metatarsus a ich slovenské ekvivalenty

FRANTIŠEK ŠIMON (*Filozofická fakulta Univerzity P. J. Šafárika v Košiciach*) –
JÁN DANKO (*Univerzita veterinárskeho lekárstva a farmácie v Košiciach*)

Abstract: J. Ledényi introduced the Slovak term *priehlavok* (Latin *tarsus*) into the first Slovak anatomical nomenclature and created a new term *predpriehlavok* (Latin *metatarsus*) using the prefix *pred-* (in front of). The Latin equivalent, however, has the prefix *meta-* (behind). This is related to the fact that for some terms of limb structures, the position in front of and in behind something can be different depending on the direction of looking. In the Graeco-Latin nomenclature, the object's point of view is indicative, that means the metatarsus is behind the tarsus (Greek *meta-* behind), in the Slovak we look at it the other way around, *predpriehlavok* is in front of *priehlavok*. In Slovak veterinary nomenclature these terms are based on the Slovak term *päta* (heel, calcaneus). The tarsal bones occur from the observer's point of view in front of the calcaneus, so the Slovak equivalent for tarsus is *predpätie* (with Slovak prefix *pred-*, English in front of). The metatarsal bones are located below the tarsus and are called *podpätie* (with Slovak prefix *pod-*, English under-).

Keywords: anatomical nomenclature, Slovak terms *priehlavok* and *predpriehlavok*, Latin terms tarsus and metatarsus

Úvod

Slovenská anatomická nomenklatúra je lingvisticky väčšinou závislá od medzinárodnej anatomickej nomenklatúry. Napriek tomu existujú slovenské termíny, ktoré nemajú celkom rovnakú motiváciu ako grécko-latinská predloha. Jedným z takých termínov je aj slovenský termín predpriehlavok. Priehlavok je súbor siedmich kostí na chodidle počnúc členkom a pätovou kosťou a jeho pokračovaním je predpriehlavok, ktorý je tvorený piatimi kosťami až po články prstov.

Slovenské termíny priehlavok a predpriehlavok

Na slovo priehlavok máme doklad v Historickom slovníku slovenského jazyka (4. zv., 1995, s. 440; ďalej HSSJ) už z roku 1666¹ s významom „vrchná časť chodidla (od koreňa prstov po členok)“. V Krátkom slovníku slovenského jazyka (4. vyd., 2003) sa priehlavok vysvetľuje ako „vrchná časť chodidla od prstov po členok“, čo zodpovedá vysvetleniu v HSSJ. Toto chápanie však nevychádza z anatomickej terminológie, pretože z anatomického hľadiska tu ide viac-menej o obe kosti spolu, priehlavok aj predpriehlavok. Heslo predpriehlavok sa v slovenských výkladových slovníkoch neuvádza, ale nachádza sa v Ortograficko-gramatickom slovníku slovenčiny (na Slovníkovom portáli JÚLEŠ SAV slovník.juls.savba.sk). Do svojho príspevku *Slová, ktoré nenájdete v Krátkom slovníku slovenského jazyka (14)* ho v časopise Kultúra slova (roč. 2015, č. 2, s. 127) zaradil aj Matej Považaj s významom „časť nohy pred priehlavkom“. Tento výklad však len mechanicky vychádza z predpony *pred-* a vzhľadom na význam slova priehlavok nie je správny.

Staršia slovenská lekárska literatúra používala sprvu pre priehlavok, resp. predpriehlavok, český termín nárt. Polákovič má len nárt a kosti zánartné (Polákovič, 1920, s. 20, 106), Halaša má nárt, zánartie, ale aj priehlavok (1926, s. 63, 99, 162), u Carmena je horná časť nohy nárt alebo priehlavok (1920, s. 30), Hvozdzik má len priehlavok (1933, s. 478) a podobne Ferianc

¹ Doklad pochádza z rukopisného prekladu diela J. A. Komenského *Brána jazykov otvorená* (lat. Janua linguarum reserata), ktorý vyhotovil F. Bul'ovský.

tvrdí, že nárt je české slovo, po slovensky je to priehlavok (1935, s. 134). Termín priehlavok a predpriehlavok zaviedol do prvej slovenskej anatomickej nomenklatúry J. Ledényi (1936, s. 38, 40) a mal pre to aj lingvistickú podporu. V liste zo 14. júla 1933 nepodpísaný pisateľ z Jazykového odboru Matice slovenskej vyzýva J. Ledényiho na spoluprácu pri zostavovaní slovenského terminologického slovníka. Ako príklad termínu z medicíny uvádza termín priehlavok, pretože „nárt poznajú len na malej časti západného Slovenska², pre terminologiu vybralo by sa slovo priehlavok, ktoré je už ustálené v spisovnej reči“ (Archív Matice slovenskej II 51AY1). Pisateľom listu bol zrejme Henrich Bartek, ktorý významne pomáhal autorovi slovenskej anatomickej nomenklatúry (Švagrovský – Ondrejovič, 2003, s. 201). Napriek tomu Ledényi narazil s termínmi priehlavok a predpriehlavok na odpor. Komisia profesorského zboru Lekárskej fakulty Univerzity Komenského spolu s členmi jazykového odboru Učenej spoločnosti Šafaříkovej, ktorá Ledényiho nomenklatúru posudzovala, obidva odmietla. Odvolala sa na dve zásady, ktorými sa riadila, prednosť majú vraj medzinárodné termíny alebo kalky a dôležitý je úzus na Lekárskej fakulte Univerzity Komenského, a tak navrhla termíny nárt a zanártny (Ustálenie, 1937, s. 339, 441). Ledényi však neustúpil a v odpovedi komisii napísal, že „nárt nie je slovenské slovo, čo uznávajú aj Pravidlá slovenského pravopisu z roku 1931“ (Ledényi, 1940, s. 210). Ako však konštatuje I. Kutlík, aj po šesťdesiatich rokoch od vydania Ledényiho názvoslovie má český termín nárt v lekárskej a patientskej hovorovej reči značnú vitalitu (1995, s. 35).

Termín predpriehlavok je pravdepodobne Ledényiho novotvar. Keďže slovo priehlavok sa terminologizovalo a termín už mal oproti predošlému úzu užší význam, bol potrebný nový termín pre časť pôvodného priehlavku. Príkladom mu mohol byť latinský termín *antebrachium*, resp. jeho slovenský ekvivalent predlaktie, ktorý sa používal už pred vydaním prvého slovenského anatomického názvoslovie (napr. Šrobár, 1909, s. 304). Neskoršie slovenské nomenklatúry potom obsahujú len slovenské ekvivalenty zavedené Ledényim (Anatomické názvoslovie, 1962, s. 51 – 52; Holomáňová–Brucknerová, 2002, s. 59 – 60).

² Toto konštatovanie potvrdzuje aj príslušnosť k lokalite uvedená pri dokladoch v hesle *nárt* v Slovníku slovenských nárečí (2. zv., L – P, 2006), porov. na slovník.juls.savba.sk.

Latinské termíny tarsus a metatarsus

Latinský ekvivalent pre slovenský termín priehlavok je *tarsus*, slovo gréckeho pôvodu, ktoré pôvodne znamená košík. Starogrécki anatómovia totiž pripodobnili tieto kosti pletenému košíku (Liddell – Scott – Jones, 1996, s. 1759). Ekvivalent pre predpriehlavok je termín *metatarsus*, čo je neklasický termín, pretože antická anatómia tieto kosti nerozlišovala. Až v stredoveku vznikol pojem a termín *metatarsus*, ktorý vznikol z gréckeho substantíva *tarsus*, priehlavok, a gréckej predpony *meta-*, ktorá má význam za-. Slovenský ekvivalent je však predpriehlavok, teda má prefix s opačným významom. Súvisí to s tým, že niektoré anatomické termíny označujúce kosti na končatinách vyjadrujú relatívnu polohu, t. j. v samotnom termíne sa vyskytuje názov iného blízkeho anatomického útvaru. Tak ako pri anatomickom postavení sa pravá a ľavá strana vidí inak z hľadiska pozorovateľa a inak z hľadiska samotného objektu, tak pri niektorých termínoch môže byť rozdielna aj poloha pred a za niečím v závislosti od smeru nazerania. Pri grécko-latinskom termíne *metatarsus* je smerodajná anatomická pozícia, teda hľadisko objektu, *metatarsus* sa nachádza za *tarsus*. Podobne na ruke *metacarpus*, zápästie, sa vyskytuje za záprstím, *carpus*. V slovenských termínoch vychádzame z hľadiska pozorovateľa, teda predpriehlavok je pred priehlavkom. Z toho vychádzal aj Ledényi pri spomínanom zdôvodnení termínu priehlavok, keď napísal, že aj keby sme „prijali nárt za tarsus, metatarsalis by musel byť prednártny a nie zánártny“, pretože tieto kosti sú pred nártom (Ledényi, 1940, s. 210). Paradoxne by však dnes toto tvrdenie neobstálo. Česká anatomická terminológia mala totiž pôvodne problém v chápaní slova nárt, napr. O. Herbert v svojom anatomickom slovníku má pre termín *metatarsus* najprv rôzne ekvivalenty kosti přednártní, nártní, zánártní, záprstní (1949, s. 40), neskôr len nártní (zánártní, záprstní) (1955, s. 46). Prvé ucelené české anatomické názvoslovie už má jednoznačne pre priehlavkové kosti (*ossa tarsi*) ekvivalent kosti zánártní, pre predpriehlavkové kosti (*ossa metatarsalia*) ekvivalent kosti nártní (Linc-Fleischmann, 1955, s. 39 – 40). Slovenskému termínu priehlavok zodpovedá český termín zánártí, teda s prefixom za-, a termínu predpriehlavok český nárt, t. j. termín bez prefixu. Aj v češtine ide však o termíny vytvorené z hľadiska pozorovateľa, zánártí (*tarsus*) je za nártom (*metatarsus*).

Veterinárne termíny

Termíny tarzálné a metatarzálné kosti sa vyskytujú aj vo veterinárnej anatomickej nomenklatúre. Slovenské ekvivalenty sa však vôbec nezhodujú s termínmi v humánnej anatómii. Vo veterinárnej nomenklatúre sa vychádza z termínu päta, päťová kosť. Tarzálné kosti sa vyskytujú z hľadiska pozorovateľa pred päťovou kosťou, t. j. z podobného hľadiska ako v humánnej anatómii, takže vo veterinárnej nomenklatúre slovenský ekvivalent pre *tarsus* je predpätie, resp. predpäťové kosti. Metatarzálné kosti sa nachádzajú pod tarzom a nazývajú sa podpätie, resp. podpäťové kosti (Danko – Šimon – Artimová, 2011, s 32 – 33). Čeština používa aj vo veterinárnej nomenklatúre termín nárt a zánárti, resp. pre nárt u koní aj zadní holec (Michal et al., 1970, s. 180), pre zanárti aj termín hlezo (Popesko – Hájovská, 1974, s. 51 – 52).

Záver

Autor prvého slovenského anatomického názvoslovía J. Ledényi pri jeho zostavovaní presadzoval domáce názvy, ktoré mali oporu v spisovnej reči. Jedným z nich bol aj termín prieťahovok pre latinský ekvivalent *tarsus*. Ostatné slovenské termíny, ktoré vychádzali z tohto latinského termínu, boli neskôr utvorené v nomenklatúre deriváciou. V humánnej anatómii je to termín predprieťahovok, ktorý vznikol prefixáciou, vo veterinárnej anatómii sú to termíny predpätie a podpätie, ktoré vychádzajú zo slova päta a sú tvorené konfixáciou.

LITERATÚRA

- Anatomické názvoslovie. Ed. Ján Horecký. Bratislava: Vydavateľstvo SAV 1962. 575 s.
- CARMEN, Július: Slovenský domáci lekár a radca. 2. vyd. Detroit: Home Doctor Publishing Company 1920. 995 s.
- DANKO, Ján – ŠIMON, František – ARTIMOVÁ, Jozefa: Nomina anatomica veterinaria. Slovenské veterinárske anatomické názvoslovie. Košice: UVLF 2011. 267 s.
- FERIANC, Oskár: Slovenčina prírodopisných učebníc. In: Slovenská reč, 1934/1935, roč. 3, č. 5, s. 134 – 141.
- HALAŠA, Július: Lekársky slovník. (Návrh lekársko-lekárnického názvoslovía). Turčiansky Svätý Martin: Tlačou kníhtlačiarkeho účastinárskeho spolku 1926. 242 s.
- HERBER, Otto: Slovník jmen anatomických. Brno: Nákladem Spolku mediků v Brně 1949. 125 s.
- HERBER, Otto: Slovník anatomických jmen. 2. vyd. Praha: Státní zdravotnické nakladatelství 1955. 207 s.
- Historický slovník slovenského jazyka. 4. P (poihrať sa – pytlovať). Red. M. Majtán et. al. Bratislava: Veda 1995. 584 s.

HOLOMÁŇOVÁ, Anna – BRUCKNEROVÁ, Ingrid: *Anatomické názvy II*. Bratislava: Elán 2002. 142 s.

HVOZDZIK, Ján: *Zovrubný slovník. Časť maďarsko-slovenská*. Košice: vlastným nákladom 1933. 977 s.

KUTLÍK, Igor E.: Július A. Ladziansky-Ledényi a jeho *Nomina anatomica*. In: *Slovenská reč*, 1995, roč. 60, č. 1, s. 32 – 49.

LEDÉNYI, Julius: *Nomina anatomica*. *Slovenské telovedné názvoslovie*. Turčiansky Svätý Martin: Matica slovenská 1935. 243 s.

LEDÉNYI, Július: *Slovenské telovedné názvoslovie*. In: *Slovenský jazyk*, 1940, roč. 1, č. 5, s. 203 – 211.

LIDDELL, Henry George – SCOTT, Robert – JONES, Henry Stuart: *A Greek-English Lexicon*. Oxford: Clarendon Press 1996. 2042 + XXXI + 320 s.

LINC, Rudolf – FLEISCHMANN, Jaroslav. *Anatomické názvosloví. Díl 1*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství 1959. 169 s.

MICHAL, Václav a kol.: *Česko-slovenský terminologický slovník z chovu koní s německými ekvivalenty*. Praha: Československá akademie zemědělská. Ústav vědeckotechnických informací 1970. 208 s.

POLÁKOVIČ, Anton: *Lekársky slovník I. diel Maďarsko-slovenský, II. diel Slovensko-maďarský*. Brno: Tlačou občianskej knižtlačiarne 1920. 191 + 147 s.

POPESKO, Peter – HÁJOVSKÁ, Bibiána: *Nomina anatomica veterinaria*. Bratislava: Príroda 1974. 222 s.

POVAŽAJ, Matej: *Slová, ktoré nenájdete v Krátkom slovníku slovenského jazyka (14)*. In: *Kultúra slova*, 2015, roč. 49, č. 2, s. 123 – 128.

Slovníkový portál JÚLEŠ SAV. Dostupné na <https://slovník.juls.savba.sk/>.

Slovník slovenských nářečí. II. L – P (povzchádzať). Ved. red. I. Ripka. Bratislava: Veda 2006. 1 066 s.

ŠVAGROVSKÝ, Štefan – ONDREJOVIČ, Slavomír: *Prvé pokusy o slovenskú lekársku a lekárnícku terminológiu*. In: *Slovenská reč*, 2003, roč. 68, č. 4, s. 193 – 206.

ŠROBÁR, Vavro: *Ludová zdravotníctvo*. 2. vyd. Turčiansky Sv. Martin: Nákladom knižtlačiarneho účastinárskeho spolku 1909. 368 s.

Ustálenie slovenskej terminológie anatomickej. In: Bratislava. *Časopis pre výskum Slovenska a Podkarpatskej Rusi*, 1937, roč. XI, č. 4, s. 438 – 441.

TERMINOLOGICKÉ SÚPISY

Druhové mená menej známych stredomorských rastlín

MICHAL HRABOVSKÝ (*Prírodovedecká fakulta Univerzity Komenského v Bratislave*) – JÁN KLIMENT (*Botanická záhrada Univerzity Komenského v Bratislave, pracovisko Blatnica*) – IVETA VANČOVÁ (*Jazykovedný ústav Ľudovíta Štúra SAV, v. v. i.*)

Stredomorská oblasť je domovom nespočetného množstva rastlinných druhov, z ktorých mnohé sú známe pre svoju krásu, liečivé účinky či kulinárske využitie. Okrem známych olivovníkov, levandule či rozmarínu tu však rastie aj množstvo menej známych rastlín, ktoré si zaslúžia našu pozornosť. Veľa druhov zo Stredomoria už dostalo slovenské meno. V tomto článku sa pozrieme na druhy mená 180 ďalších druhov cievnatých rastlín, ktoré boli publikované v knihách *Wildflowers of the Mediterranean* (Burnie a kol.; 1995) a *Morské pobrežie* (Gibson, 2012) a ktoré ešte nie sú súčasťou *Databázy slovenského botanického menoslovía* (Kliment a kol., 2024).

<i>Achillea maritima</i> (L.) Ehrend. et Y. P. Guo – rebríček (myší chvost) prímorský	<i>Allium pendulinum</i> Ten. – cesnak previsnutý
<i>Acis rosea</i> (F. Martin bis) Sweet – snehulienka ružová	<i>Allium subhirsutum</i> L. – cesnak srstnatý
<i>Aegilops neglecta</i> Req. ex Bertol. – mnohoštet nebadaný	<i>Allium subvillosum</i> Salzm. ex Schult. et Schult. fil. – cesnak slabohuňatý
<i>Aegilops speltoides</i> Tausch – mnohoštet špaldovitý	<i>Allium trifoliatum</i> Cirillo – cesnak trojlistý
<i>Ajuga iva</i> (L.) Schreb. – zbehovec stredomorský	<i>Anchusa cretica</i> Mill. – smohla krétska
<i>Alkanna sartoriana</i> Boiss. et Heldr. – alkana Sartoriho	<i>Anchusa variegata</i> (L.) Lehm. – smohla pestrá
<i>Allenrolfea occidentalis</i> (S. Watson) Kuntze – slanorožec západný	<i>Anisodonteia bryoniifolia</i> (L.) D. M. Bates – slezuľa posedolistá

- Anthemis chia* L. – ruman chioský
Anthyllis cytisoides L. – bôľhoj
 zanoväťovitý
Antirrhinum latifolium Mill. – pa-
 pulka širokolistá
Arbutus × *andrachnoides* Link – ja-
 hodovec hybridný
Aristolochia cretica Lam. – vlkovec
 krétsky
Asparagus maritimus (L.) Mill. –
 asparágus prímorský
Asplenium marinum L. – slezinník
 prímorský
Astragalus hamosus L. – kozinec
 háčikatý
Astragalus monspessulanus L. – ko-
 zinec montpelliersky
Atractylis humilis L. – vretenník nízky
Atriplex pedunculata L. – loboda
 stopkatá
Bellardia trixago (L.) All. – belar-
 dia trojcípa
Biscutella didyma L. – dvojštítok
 podvojný
Bryonia cretica L. – posed krétsky
Bupleurum flavum Forssk. – pre-
 rastlík žltý
Campanula saxatilis L. – zvonček
 skalný
Campanula tubulosa Lam. – zvon-
 ček rúrkovitý
Carlina corymbosa L. – krasovlas
 chocholíkatý
Carthamus caeruleus L. – požlt
 belasý
Carthamus carduncellus L. – požlt
 bodliakovitý
Catananche lutea L. – katananka
 žltá
Centaurea sphaerocephala L. – ne-
 vädza guľatohlavá
Chamaeleon gummifer (L.) Cass. –
 pichliačik glejovitý
Cichorium spinosum L. – čakanka
 trnitá
Cistus halimifolius L. – cist hali-
 miolistý
Cladanthus mixtus (L.) Chevall. –
 rumanec pomiešaný
Convolvulus oleifolius Desr. – pu-
 penec olivolistý
Coronilla cretica L. – ranostaj krétsky
Coronilla globosa Lam. – ranostaj
 guľatý
Coronilla juncea L. – ranostaj siti-
 nový
Coronilla securidaca L. – ranostaj
 stredomorský
Cranichis ciliata Kunth – kuklovka
 brvitá
Crocus cambessedesii J. Gay – šaf-
 ran Cambessèdesov
Crupina crupinastrum (Moris) Vis.
 – krupinka stredomorská
Cynara cornigera Lindl. – artičoka
 rohata
Cynoglossum cheirifolium L. – psí
 jazyk cheirantolistý
Cynoglossum columnae Ten. – psí
 jazyk Columnov

- Ebenus cretica* L. – soľníčnik krétsky
Echinops spinosissimus Turra – je-
 žibaba najtŕnnejšia
Echium angustifolium Mill. – hadi-
 nec úzkolistý
Echium asperrimum Lam. – hadi-
 nec najdrsnejší
Erodium foetidum (L.) L'Hér. – bo-
 cianik smradľavý
Euphorbia pithyusa L. – mliečnik
 borovicovitý
Euphorbia portlandica L. – mlieč-
 nik portlandský
Euphorbia rigida M.Bieb. – mlieč-
 nik neohybný
Ferula tingitana L. – feruľa tanger-
 ská
Ferulago asparagifolia Boiss. – fe-
 ruľovník asparágotistý
Ferulago nodosa (L.) Boiss. – feru-
 ľovník uzlatý
Fritillaria messanensis Raf. – ko-
 runka messinská
Gagea graeca (L.) Irmisch – krivec
 grécky
Gagea peduncularis (C. Presl)
 Pascher – krivec stopkatý
Gagea trinervia (Viv.) Greuter –
 krivec trojžilový
Geropogon hybridus (L.) Sch. Bip.
 – starcobrada hybridná
Gypsophila vaccaria (L.) Sm. –
 gypsomilka kraviarkovitá
Helichrysum sanguineum (L.)
 Kostel. – slamiha krvavá
Hippocrepis unisiliquosa L. – pod-
 kovka jednostruková
Hirtellina fruticosa (L.) Dittrich –
 srstenka kričkovitá
Hyoseris scabra L. – púpavka drap-
 ľavá
Hypocoum imberbe Sm. – čunica
 bezbradá
Iris attica Boiss. et Heldr. – kosatec
 atický
Iris tuberosa L. – kosatec hľuznatý
Kickxia commutata (Bernh. ex
 Rchb.) Fritsch – oštepovka po-
 zmenená
Kickxia lanigera (Desf.) Hand.-
 Mazz. – oštepovka vlnatá
Legousia pentagonia (L.) Thell. –
 zrkadlovka päťhranná
Limbarda crithmoides (L.) Dumort.
 – omanček feniklovcovitý
Limonium articulatum (Loisel.)
 Kuntze – limonka článkovaná
Limonium binervosum (G. E. Sm.)
 C. E. Salmon – limonka dvojžilová
Linaria supina (L.) Chaz. – pyštek
 ležatý
Linum strictum L. – ľan vztýčený
Linum suffruticosum L. – ľan polo-
 krovitý
Lithodora hispidula (Sm.) Griseb. –
 kamienkovka riedkosrstnatá
Lomelosia prolifera (L.) Greuter et
 Burdet – hlaváčka prerastajúca
Lupinus gussoneanus J. Agardh –
 vlčí bôb Gussoneho

- Lythrum acutangulum* Lag. – vrbica ostrohranná
- Malcolmia flexuosa* (Sm.) Sm. – malkolmia krivolaká
- Malva arborea* (L.) Webb et Berthel. – slez stromčekovitý
- Malva cretica* Cav. – slez krétsky
- Malva olbia* (L.) Alef. – slez olbiský
- Medicago rugosa* Desr. – lucerna vráskavá
- Medicago scutellata* (L.) Mill. – lucerna štítkovitá
- Melilotus neapolitanus* Ten. – komonica neapolská
- Mertensia maritima* (L.) Gray – mertenzia prímorská
- Misopates calycinum* (Lange) Rothm. – papulienka kališná
- Muscari commutatum* Guss. – modrica pozmenená
- Muscari cycladicum* P. H. Davis et D. C. Stuart – modrica kykladská
- Muscari gussonei* (Parl.) Nyman – modrica Gussoneho
- Narcissus gaditanus* Boiss. et Reut. – narcis cádziský
- Narcissus obsoleteus* (Haw.) Spach – narcis nevýrazný
- Narcissus serotinus* L. – narcis neskorý
- Notobasis syriaca* (L.) Cass. – ostrobodliak sýrsky
- Onobrychis aequidentata* (Sm.) d'Urv. – vičenec rovnakozubý
- Onobrychis caput-galli* (L.) Lam. – vičenec kuria hlava
- Onobrychis crista-galli* (L.) Lam. – vičenec kuri hrebeň
- Onopordum illyricum* L. – ostropes ilýrsky
- Onopordum nervosum* Boiss. – ostropes žilnatý
- Onopordum tauricum* Willd. – ostropes krymský
- Onosma erecta* Sm. – rumenica vzpriamená
- Ophrys bombyliflora* Link – hmyzovník čmeľokvetý
- Opuntia maxima* Mill. – opuncia najväčšia
- Ornithogalum collinum* Guss. – bleďavka kopcová
- Orobanche lavandulacea* Rchb. – záraza levanduľová
- Oxalis articulata* Savigny – kyslička článkovaná
- Pancratium illyricum* L. – všemocník ilýrsky
- Petromarula pinnata* (L.) A. DC. – skalček perovitý
- Petrorhagia dubia* (Raf.) G. López et Romo – tunika pochybná
- Phagnalon graecum* Boiss. et Heldr. – vlnivček grécky
- Phagnalon rupestre* (L.) DC. – vlnivček kamenný
- Phagnalon saxatile* (L.) Cass. – vlnivček skalný

- Phagnalon sordidum* (L.) Rchb. – vlnivček špinavý
- Phlomis crinita* Cav. – sápa vlasatá
- Phlomis herba-venti* L. – sápa veterná
- Phonus arborescens* (L.) G. López – požlt stromčekovitý
- Polygala nicaeensis* Risso ex W. D. J. Koch – horčinka niceská
- Polygonum maritimum* L. – stavikrv prímorský
- Ptilostemon chamaepeuce* (L.) Less. – svetlica borovicovitá
- Ptilostemon gnaphaloides* (Cirillo) Soják – svetlica plesnivčekovitá
- Ptilostemon hispanicus* (Lam.) Greuter – svetlica španielska
- Ptilostemon stellatus* (L.) Greuter – svetlica hviezdovitá
- Ranunculus bullatus* L. – iskerník bublinovitý
- Ranunculus gramineus* L. – iskerník trávovitý
- Reseda media* Lag. – rezeda prostredná
- Rhaponticum coniferum* (L.) Greuter – rapontík šiškovitý (leuzea šiškovitá)
- Romulea bulbocodium* (L.) Sebast. et Mauri – romulea jesienkovitá
- Romulea columnae* Sebast. et Mauri – romulea Columnova
- Rumex bucephalophorus* L. – štiav býkorohý
- Ruppia cirrhosa* (Petagna) Grande – romulea Columnova
- Salicornia perennis* Mill. – slanorožec trváci
- Salvia pomifera* L. – šalvia ovocná
- Scolymus grandiflorus* Desf. – zlatokvet veľkokvetý
- Scrophularia lucida* L. – krtičník svietivý
- Scrophularia peregrina* L. – krtičník cudzí
- Scrophularia sambucifolia* L. – krtičník bazolistý
- Scrophularia trifoliata* L. – krtičník trojlístkový
- Sedum anglicum* Huds. – rozchodník anglický
- Sedum crassularia* Raym.-Hamet – rozchodník tučnolistovitý
- Serapias cordigera* L. – serapias srdiečkovitý
- Serapias parviflora* Parl. – serapias malokvetý
- Silene colorata* Poir. – silenka farebná
- Silybum eburneum* Coss. et Durieu – ostropestrec slonovinový
- Solanum elaeagnifolium* Cav. – ľufok hlošinolistý
- Sporobolus anglicus* (C. E. Hubb.) P. M. Peterson et Saarela – opadavec anglický
- Stachys cretica* L. – čistec krétsky
- Stachelina dubia* L. – stachelina pochybná
- Stachelina petiolata* (L.) Hilliard et B. L. Burt – stachelina stopkatá

- Suaeda vera* Forssk. ex J. F. Gmel.
– soľníčka pravá
- Sulla spinosissima* (L.) B. H. Choi
et H. Ohashi – sekernica najtrní-
tejšia
- Teucrium divaricatum* Sieber ex
Heldr. – hrdobarka rozťahnutá
- Thapsia maxima* Mill. – tapsia naj-
väčšia
- Thapsia villosa* L. – tapsia huňatá
- Thymbra capitata* (L.) Cav. – ty-
miánka hlávkatá
- Thymus herba-barona* Loisel. – ma-
terina dúška kuchynská
- Tordylium officinale* L. – zápalička
lekárska
- Tripodion tetraphyllum* (L.) Fourr. –
bôľhojník štvorlístkový
- Tuberaria guttata* (L.) Fourr. – tu-
berária fľakatá
- Tulipa cretica* Boiss. et Heldr. – tu-
lipán krétsky
- Ulex parviflorus* Pourr. – útesovec
malokvetý
- Umbilicus horizontalis* (Guss.) DC.
– pupček vodorovný
- Urtica membranacea* Poir. ex
Savigny – pŕhl'ava blanitá
- Valeriana rubra* L. – valeriána čer-
vená
- Valeriana tuberosa* L. – valeriána
hl'uznatá
- Verbascum rotundifolium* Ten. – di-
vozel okrúhlostý
- Verbascum undulatum* Lam. – divo-
zel zvlňený
- Veronica cymbalaria* Bodard – ve-
ronika cimbalková
- Vicia altissima* Desf. – vika najvyš-
šia
- Vicia benghalensis* L. – vika ben-
gálska
- Vinca difformis* Pourr. – zimozelen
dvojtvará

LITERATÚRA

- BURNIE, David a kol.: Wild flowers of the Mediterranean (Eyewitness Handbooks). Londýn: Dorling Kindersley 1995. 320 s.
- GIBSON, Chris: Morské pobrežie. Bratislava: Slovart 2012. 224 s.
- KLIMENT Ján a kol.: 2024+: Databáza slovenského botanického menoslovia – cievnaté rastliny. Dostupné na <https://slovakplantnames.sav.sk> [cit. 30.1.2025]

ZO STUDNICE RODNEJ REČI

Taško je to jesci, čo nesce do hubi lésci

DAGMAR ŠIMUNOVÁ

Jazykovedný ústav L. Štúra SAV, v. v. i.

Obživa odjakživa bola, je a bude neoddeliteľnou súčasťou nášho života. Bez nej by ľudstvo prakticky nemohlo existovať. Jej nedostatok sa výrazne prejavuje na živote človeka.

Ak však človek *má dostatek šeckého, nižd nepotrebuje* (Valaská Belá, o. Prievidza). Na prípravu najrozmanitejších pokrmov sa používajú rôzne potraviny a prísady, aby tak vznikli jedlá tých najrozmanitejších chutí, ktoré by ulahodili našim jazýčkom. Lebo, ako sa hovorí v Brestovanoch pri Trnave, *bez dostatku sa nedá varit*.

Slovná zásoba nárečí i spisovného jazyka však na základe rôznej motívácie obsahuje aj slová, ktoré pomenovaním potraviny alebo jedla označujú niečo, čo jedlom alebo potravinou nie je. Kartotéka Slovníka slovenských nárečí, archív nárečových textov dialektologického oddelenia Jazykovedného ústavu L. Štúra SAV či nárečové odborné i laické slovníky poskytujú aj taký dokladový materiál, kde sa tieto slová stali súčasťou rôznych ustálených spojení, prirovnaní či rôznych frazém.

V tomto príspevku sa zameriame na jeden zo základných pokrmov, na potravinu z kysnutého cesta v podobe bochníka s chrumkavou kôrkou a mäkkou nadýchanou striedkou, t. j. pečený chlieb, chleba, chlebík (a jeho nárečové varianty), ktorý bol po stáročia jedným z našich každodenných pokrmov. Ľudia ho mali v takej úcte, že *kedz spadnul chľib na zem, ta ho ňezarucil'i, a l'e pobočkal'i a schasnoval'i* (Strážske, o. Michalovce). A nielen

Príspevok vznikol v rámci riešenia projektu VEGA 2/0114/22 Slovník slovenských nárečí. V príspevku uvádzame názvy obcí a ich okresov v súlade so zásadami využitými v Slovníku slovenských nárečí, t. j. podľa administratívneho členenia z r. 1948 (p. Slovník slovenských nárečí, I., 1994, s. 38 – 39).

počas života, ale napríklad v Blatnici (o. Martin) aj *do truhli mŕtvemu sa dáva kúsok chleba, peňias, tri cesnáčki a inuo*, čo človek za života potreboval. Z Pribiša (o. Dolný Kubín) sa zachovala povera *Ľadávaj chlieb nakrojenu stranou ku dverám, ňebud'e sa ti darit'!*

Veď nie nadarmo sa hovorí, že *chleba neňi ňikedi dost* (Borský Peter, o. Malacky), alebo *chto má chleba, vecej ňetreba* (Ratková, o. Revúca), či *chliep sa ňespri kri* (Ratkovo, o. Martin), *chleba nigdaj nezunuješ* (Betliar, o. Rožňava), *ch'lip še ňigda ňepriji* (Dlhá Luka, o. Bardejov). Veď keď mamka v Rochovciach (o. Rožňava) rozdala deťom po krajci chlebička, tak *za telo ag amen bulo po chlebe*, v ich bruškách zmizol raz-dva, len sa tak za ním zaprašilo.

Dnes si môžeme vybrať chlieb podľa toho, či nám viac chutí zemiakový, pšeničný, ražný, celozrnný kváskový, rascový, biely, tmavý alebo nejaký iný z veľkého množstva rôznych druhov.

Oblasti s neúrodnou, kamenistou pôdou neboli vhodné na pestovanie obilnín, tam sa chlieb veru ťažko dorábal. Nejedna gazda si iba povzdychol, keď mal zasieť zrno do takej pôdy: *Na roli sa povaluje kamená, len kebi o mal chto zbiérat!* (Dolná Súča, o. Trenčín), lebo *začátek kamená – konec chleba* (Trenčianska Závada, o. Trenčín), to je *koniec chleba* (Kraľovany, o. Dolný Kubín).

Tam, kde bolo múky dostatok, gazdinky obyčajne raz do týždňa pekávali pecne chlebov, ktorých vôňa sa niesla celým stavaním. Z bielej (pšeničnej) múky sa napríklad aj v Bobrovcí (o. Liptovský Mikuláš) piekol *pšeniční chliep*, v Kocihe (o. Rimavská Sobota) *bieli chleba*, v Stupave pri Bratislave *biuí chlép*. V bohatších rodinách v Bánovciach nad Ondavou (o. Michalovce) mu vraveli *paňski ch'lip* a z tmavej (obyčajne ražnej) múky to bol *ražoví chliep* (Mošovce, o. Martin), *čierni chlebič* (Malá Lehota, o. Nová Baňa), ktorý v Bánovciach nad Ondavou (o. Michalovce) volali *čelecki ch'lip*. „*Režní chleba je najzdravší, báraj je tmaví,*“ skonštatovala jedna gazdiná z Chocholnej pri Trenčíne a druhá z Kokšova-Bakše pri Košiciach jej hneď protirečila: „*Zo pšeničnej muki je hleb najľekčejši.*“ A pritakala jej aj žena z Čiernej Lehoty (o. Rožňava), vraviac: „*Já rašé pšenišní chleba.*“ V Bzenici (o. Nová Baňa) si dopriali aj *kukuriční chlebič*. V Detve si zas svadobní hostia pochutnali na tradičnom *radosnom chlebe*.

Keď je však človek veľmi hladný, i keď *taško je to jesci, čo nesce do hubi lésci* (Bošáca, o. Trenčín), tak dokáže zjesť aj *chl'ib jag l'ep* (Dlhá Lúka, o. Bardejov) – nedopečený, ktorý sa priam lepí na podnebie – i *chl'apnuti chl'eba* (Dlhá Lúka, o. Bardejov), *zaťatí chl'eba* (Krivá, o. Dolný Kubín), *zákalcoví chl'ep* (Lovčice, o. Trnava), *zakal'isti hl'ib* (Veľký Šariš, o. Prešov), čiže nevykysnutý lepkavý chlieb so zákalom – nevypečeným pásikom cesta nad sponou kôrky pečňa: *Bíval veru aj zákalcoví chl'ep, o_cpotku zákalec – taki magarec* (Modranka, o. Trnava). V Orlovom pri Považskej Bystrici o takom chlebe povedia, že *má midlo*, v Šuranoch neďaleko Nových Zámkov *chl'eb má milleničku!* A gazdinú, ktorá nie a nie upiecť dobrý chlieb, v Návojcviach (o. Topoľčany) hneď ohovorili: *Chlieb máva z milleňičkou, má voliauku mrcha múku. Ale leženého chleba ešči ničto ňejid* (Veľký Šariš, o. Prešov), ani ho nenapiekol, lebo neustálym vylihovaním sa nič nespraví.

Určitý *chlebičik* (Lubotice, o. Prešov), *lacinovi hl'ep* (Spišské Vlachy, o. Spišská Nová Ves), také *chlebičike* (Sitnianska, o. Banská Štiavnica), *chl'ebiki* (Lipany, o. Sabinov), *koval'ske chl'ebi* (Budkovce, o. Michalovce) by však asi nikto do úst nedal. Týmito pomenovaniami sa totiž označuje oblé železo nachádzajúce sa uprostred kovárskeho ohniska.

Lexéma chlieb a jej nárečové varianty sa stala aj jedným z komponentov v dvojslovných pomenovaniach rastlín. Napríklad názvom *pamboškovi chlebiček* (Návojevce, o. Topoľčany), *pánboškou chl'ebik* (Pukanec, o. Levice), *pánboškovuo chl'ebika* (Kalinovo, o. Lučenec), *pamboškovo chl'ebika* (Turičky, o. Lučenec), *pamboškovi chlebičik* (Nandraž, o. Revúca), *pamboškov chlebiček* (Bánovce nad Bebravou), *pambuškovi chlebiček* (Trstín, o. Trnava), *pámbičkoví chlebiček* (Štefanov, o. Senica), *pámbičkov chlebiček* (Moravské Lieskové, o. Nové Mesto nad Váhom), *pámbičkúf chlebiček* (Brodské, o. Skalica), *pámbičkúf chl'eb* (Kuchyňa, o. Malacky), *pámbičkoví chlebiček* (Nitriansky Hrádok, o. Nové Zámky) sa v mnohých častiach stredného a západného Slovenska pomenúva liečivá rastlina slez lesný i jej plody. Čaj zo sušených kvetov sa používa pri kašli, zápale hrdla či tráviacich ťažkostiach. A mladé plody tejto rastliny sú jedlé, dokonca sa považujú priam za pochúťku. V Podkoniciach pri Banskej Bystrici *na jar nariasou pámbouhou chlebičik len sa tak červeňu*. Aj na lúkach v okolí Slovenskej Lupče (o. Banská Bystrica) rastie *panboškou chliep*, ale tým sa kŕmi iba statok či zajace. Ide totiž o d'atelinu, v ktorej deti aj dnes hľ'a-

dajú štvorlístky pre šťastie, ale určite ju nejedia. Nuž a v okolí Hlohovca a Piešťan názvom *kukučkin chlebiček*, *kukučkin chléb*, *kukučkin chleba* neoznačujú rastlinu, ale sadnutú miazgu na kôre stromu.

Je taký/taká, len ho/ju na chlieb natrieť. Ťažko si vieme predstaviť, že by sme niekoho nejakým spôsobom na chlieb naozaj natierali. Takto sa vyjadrujeme o veľmi dobrom, láskavom, dobrosrdečnom človeku, ak chceme zdôrazniť tieto jeho pozitívne vlastnosti. V nárečiach i v spisovnom jazyku nachádzame mnohé prirovnania, ktoré dobrého človeka prirovnávajú k chlebu. Uvádzame niekoľko z nich: (*človeg*) *dobrí ako kus chleba* (Horná Lehota, o. Dolný Kubín), *je ako kus chleba* (Brezno), *dobří ani kus chleba* (Mokrá Lúka, o. Revúca), *dobří človeg aňi kus chleba* (Podhájska, o. Vráble), *takí je jak krajíc chleba* (Veľká Maňa, o. Vráble), *dobří jag h'leb z medom, dobří jak falatek h'leba* (Markušovce, o. Spišská Nová Ves), *takí dobří (človeg) jak falatek ch'leba* (Dlhá Lúka, o. Bardejov). V Ratkove neďaleko Martina o dobrosrdečnom človeku povedali, že je *ch'leboví človek*.

Nielen o lichotivých ľudských vlastnostiach vypovedajú výroky v slovenských nárečiach obsahujúce nárečové varianty slov chlieb, chleba, chlebič. O lakomej žene v Blatnici pri Martine povedia, že *tej sa ruka trasie, keď má komu chleba otkrojiť*, a o nešikovnom či nedbanlivom človeku v Bošáci (o. Trenčín) zas to, že *chto si ňevie chleba ukrojiť, ňevie si ho zarobiť*. A ten, kto sa spolieha len na pomoc iných, *še v Dlhej Lúke (o. Bardejov) spušča na dačij chl'ip*. Nekritický obdiv všetkého cudzieho je vyjadrený výrokmi *cudzí chliép chutnejší jako vlasní* (Bošáca, o. Trenčín); *sušeduf chl'ib lepši jag naš* (Dlhá Lúka, o. Bardejov). Stáva sa, že človek veľmi túži po tom, čo nemá, preto aj *lašnimu sa s chleboom sňíva* (Rimavská Píla, o. Rimavská Sobota); *komu o čim a lačnomu fše lem o chlebe še sňije* (Udavské, o. Humenné), *komu o čim, lačnomu o chlebe* (Michalovce). Nielen po chlebe či jedle, ale aj po cudzej žene chlapi zvyknú zatúžiť, o čom svedčí aj zemplínske ustálené slovné spojenie *chl'ib dobří domašňi a žena cudza*. V Dlhej Lúke (o. Bardejov) ak je žena *taka, poc chlebe, ta ce žim*, neznamená to, že je taká dobrá, milá, jednoducho na zjedenie. Určite ju nikto nemá chuť zjesť, práve naopak, takto sa hovorí o žene, ktorá každému urobí po vôli a zrejme najmä mužom v istých chúlостivých veciach.

Ak o niekom v Stupave (o. Bratislava) povedia, že *je jak po chlebie sádzaní*, znamená to, že je tak trochu *pripečení*. Takto nazývajú napríklad

v Dúbravke (o. Bratislava) i v Červeníku pri Hlohovci človeka, ktorý je menej chápaný, nasprostastý, prihlúply.

Na východnom Slovensku sa o človeku vyhládavajúcom pohodlie, pomalom, pasívnom až lenivom človeku, ktorému sa do ničoho nechce, trochu s úsmevom, trochu ironicky hovorí: *to bars komotni človek, povedza na ňeho: „Ham, papu, gemba hotova“* (Markušovce, o. Spišská Nová Ves), *podz sem hľebe, gemba hotova* (Fintice, o. Prešov), *podz, chľebe, žim ce – gamba hotova* (Bracovce, o. Michalovce).

Vipic moši buc, choč chľeba ňebudze (Vranov). Je smutné, keď sa v živote človeka dostane na prvé miesto alkohol a jeho požívanie sa uprednostňuje pred poživňou a, žiaľ, nie je to jav ojedinelý. Nuž, ako sa, možno trochu ironicky, hovorí v Dlhej Lúke (o. Bardejov), *chľebu raška, pijakovi fľaška – každému, čo mu patrí, čo je pre neho to najdôležitejšie*.

Ľudia si často pri ťažkej každodennej práci našli čas aj na to, aby si so susedmi či s kamarátmi počas chvíle oddychu podebatovali o rôznych veciach: *„Ňebud'em načínat pecen z dvoch bokóv,“* (Bošáca, o. Trenčín) trochu nahnevane zahriakol muž v Bošáci (o. Trenčín) svojho kamaráta, ktorý chcel s ním prebrať viac problémov naraz. Neraz sa o niekom šírili rôzne klebety a niekedy veru nebolo ľahké tomu zabrániť. Treba priznať, že majsterkami v klebetení boli hlavne ženy. Rozhorčeného človeka, o ktorom sa klebety rozšírili široko-d'aleko, v Rimavskej Píle (o. Rimavská Sobota) kamaráti chlácholili slovami: *Ňemáš tel'o chľeba, žebi si šitkim ľud'om ustá zapchaj,* a tak vyjadrili, že všetky klebetnice i všetkých klebetníkov aj tak neumlčíš a nepresvedčíš, že to, čo o tebe hovoria, nie je pravda. *Veď reči sa hovorá, chlíp sa jí* (Lukáčovce, o. Hlohovec), *reči sa hovorá a chlíp sa jjí* (okolie Trnavy), *reči še hutoria a chlíp še jí* (Vranov) – reči netreba brať vážne a život ide ďalej.

Rastie jáko chľieb v hrst'i (Podbiel, o. Trstená), *rostie ako chleba v hrst'i*, (Rovňany, o. Lučenec), *rosne ani krušog v ruke* (Brusník, o. Revúca), *rosce ako krajíc chleba v ruce* (Beluša, o. Ilava), *roste ja krajídz v hrsci* (Zvončín, o. Trnava), *rosňe jak falatek chľeba v ruke* (Šarišské Dravce, o. Sabinov), *rošňe jak chlíp pri gembe* (Petrovany, o. Prešov), *tag rošňe jak chlíp pri gembe* (Dlhá Lúka, o. Bardejov). Pokúsme sa iba vziať si chlieb do ruky alebo ho len priložiť k ústam a sledovať, či narastie. Keby to „fungovalo“, stačil by malý kúsok, z ktorého nám v ruke či pri ústach narastie trebárs celý

peceň. A nikto by nedostatkom chleba netrpel a mohol ho jesť, čo hrdlo ráči. Žiaľ, je to iba fikcia. Toto prirôvanie v rôznych nárečiach ironicky vyjadruje práve to, že niečo alebo niekto nerastie, a obyčajne sa to vzťahuje na dieťa, ktoré nerastie ako z vody, ale naopak, rastie veľmi pomaly.

Nie je prekvapujúce, že sa pomenovania takej dôležitej potraviny pre ľudí, akou je chlieb, chleba, chlebič a pod., stalo v slovenských nárečiach i v spisovnom jazyku súčasťou životných múdrostí nášho ľudu a skrýva sa v mnohých frazémach i prísloviach, ktoré určite mnohí dodnes používajú. Napríklad o niekom, kto buď zle obišiel, alebo nič nezískal, prípadne sa dostal do nepríjemnej situácie, často povieme, že *má po chlebe* (Tisovec, o. Rimavská Sobota), *má po chlebie* (Jablonové, o. Malacky), *ma po chlebe* (Dlhá Lúka, o. Bardejov). A ak daná situácia bola naozaj beznádejná, tak si človek z Lupoče (o. Lučenec) iba povzdychol, že *s tej roži chleba ňebud'e*, a v Bošáci (o. Trenčín) povedali, že *s tej múki ňebud'e chlép*. Stávalo sa tiež, že človek niečo stratil alebo prišiel nejakým spôsobom o niečo, čo mu bolo vzácné, a v Tisovci (o. Rimavská Sobota) vtedy povedali, že *sa mu skĺzlo maslo s chleba*.

O ťažkom živote ženy, ktorej niet čo závidieť, vypovedajú frazémy *ňeradzim ci takeho chleba jesc, jag ja jim* (Dlhá Lúka, o. Bardejov); *u gdozca chleba z jadlofca*¹ (Široké, o. Prešov). Často nemala takáto žena ani za mak uznania, hoci sa išla v robote zodrať.

Ak gazdinej v Lupoči (o. Lučenec) v domácnosti stále zavadzala nejaká vec, ale bolo jej ľúto nadobro sa jej zbaviť, lebo mala pocit, že ju niekedy ešte bude potrebovať, radili jej slovami: „*No ve_to nahaj, to chleba ňepita*“, nech si ju teda niekam odloží a bude mať po starostiach.

V Dlhej Lúke (o. Bardejov) žena, ktorá *ňe z jedneho peca chleba jedla*, veľa toho skúsila. Ale ak v Detve (o. Zvolen) *niekto jedou chleba z veľa peci*, v Brezine (o. Trebišov) *tod už ňe z jedneho peca chleba jit*, ten *vié vádz jak chleba jescit* (Brestovany, o. Trnava), čiže nadobudol veľa skúseností. Napriek tomu, že vraj *chleba sa ňesprinuje* (nezunuje) (Príbovce, o. Martin), v Bošáci (o. Trenčín) sa stalo, že niekomu *sa z jennéj pece chliep prijjedól*. Určite mu neprestal chutiť chlieb, ale sa mu časom zunoval dlhý pobyt na jednom mieste.

¹ jadlovec = borievka

„*Keď som mal dvanásť rokov, posiel som hľadať chlieb do Budapešti, dali ma ku murárčine,*“ rozprával muž z Lomnej pri Námestove. Určite nešiel hľadať pecne alebo, nebodaj, zvyšky chleba po uliciach tohto veľkého mesta, ale išiel hľadať prácu, za ktorú by dostával peňažnú odmenu a za získané peniaze by si tak mohol zadovážiť nielen chlieb, ale všetko, čo potrebuje. Jednoducho si išiel zarábať na živobytie. V Záhradnom pri Prešove sa rodičia potešili, že ich synovia *už majú chľip v harsci*, že už získali vzdelanie v nejakom remesle. *Ale museli veľa chleba pojes, dakedi še toto* (remeslo) *naučili* (Michalovce). Tí, ktorí v učení nenatrafili na vľúdneho majstra, *bili viedz bití jak chleba sití* (Brodské, o. Skalica). To sa týkalo aj sirôt, ktoré, či už u pestúnov, alebo v sirotinci tiež často bývali *vádz bité ako chlebom sité* (Revúca), *vádz bité jak chleba sité* (okolie Trnavy).

Ten, komu sa podarilo zamestnať, už *došiel ke chlebu* (Záhorská Bystrica, o. Bratislava), *prišol gu chlebu* (Záhradné, o. Prešov), *ból na chlebe* (Suchá nad Parnou, o. Trnava), *boų na svojom chlebe* (Mošovce, o. Martin).

„*Už má chlieb rukách, môže sa aj ženit,*“ (Šípkové, o. Piešťany) s uspokojením poznamenala matka o svojom zamestnanom synovi a rodičia v Blatnici neďaleko Martina boli tiež spokojní, lebo ich syn *má koládz na tom chlebe*, čiže dobre zarába. Ale vo Finticiach (o. Prešov), ak v gazdovstve bolo, naopak, prostriedkov na živobytie iba poskromne, gazda len so smútkom poznamenal: „*Gamba veľka, chľib mali.*“ V Dolnej Lehote (o. Dolný Kubín), kto *maų svoj chľiep*, mohol sa už aj osamostatniť.

„*Ocív brat žiel z mojimi rodišmi na ednem chlebe,*“ rozprával známym muž z Betliara pri Rožňave. V minulosti a v mnohých prípadoch aj dnes ak rodičia veľmi dlho žijú s dospelými deťmi v jednej domácnosti, *sa na jednom chlebe* (Brezno). Vo viacgeneračných rodinách sa veľa ráz medzi jej staršími a mladšími členmi iskrilo. A ak sa starý gazda niekde na Zemplíne už veľmi nahneval, hneď mladým pohrozil, že keby sa časom rozhodol, napríklad deliť majetok, tak im nič nenechá: „*Kebi prišlo na lamaňe chleba, ta nič že tvojo!*“ Ale tam, kde sa deti vzorne starali o svojich rodičov, sa hovorilo, že tí majú *láskavi chľiep* (Mošovce, o. Martin).

„*Buj ti še, sinu, bojtarskoho chleba!*“ (Hatalov, o. Michalovce) narádzal otec svojmu synovi, aby sa vyhol práci honelníka. A asi by nebol spokojný, keby syn pomýšľal vybrať si prácu bíreša, lebo aj *biroski hľeb horki* (Spišský Štvrtok, o. Levoča). Veru, niekedy *na chľip še češko robi* (Michalovce), *na*

hl'ep še češko robi (okolie Košíc). Vždy však bolo lepšie, keď sa chlap v práci lopotil, *mieu čaški chleba* (Stupava, o. Bratislava), ako keď *boų bes chleba* (Návojevce, o. Topoľčany). Ak sa mu robotu nepodarilo nájsť alebo keď o ňu prišiel, tak *došeų o chl'ep, stracių chleba, ostaų bes chleba* (Stupava), *odervali mu falatek chl'eba od gembí* (Kapušany, o. Prešov) a často musel *žit na žebráckém chlebie* (Brodské, o. Skalica).

Nuž, život bez prostriedkov je vždy ťažký. O ľuďoch žijúcich v biede v Brestovanoch pri Trnave povedali, že *sú hlanni chleba*. V Rimavskej Píle (o. Rimavská Sobota) žartom poznamenali, že *chudoba kod' nemá chl'eba, misi aj koláše zest'*, čiže aj chudobný človek sa v núdzi vždy vynájde, napríklad, keď mu už nič iné neostane, bude *jes_cudzi chl'iep*, využije niekoho, pri kom by sa dalo priživiť.

Na záver uvedieme ešte zopár nárečových podôb známejších frazém a prísloví: *u torieho gazdu pes chl'ieb žrie, pri tom breše vo dvore* (Krivá, o. Dolný Kubín); *u kotroho gazdu pes chl'ib žre, na toho dvore breše* (Humenné), *koho chl'eba jješ, toho pesničku spievaj* (Papradno, o. Považská Bystrica) – kto platí, tomu sa musí slúžiť; *každí chleba má dve kvarki* (Sirk, o. Revúca), *šadze je chl'ieb o dvoch kvorkách* (Papradno, o. Považská Bystrica), *chl'ib je fšaje o dvoch skorkach* (Klokočov, o. Čadca) – všetko má svoju pozitívnu i negatívnu stránku; *odriekaniho chl'eba najviac* (Brezno), *zarékaného chleba sa človeg najvádz najjí* (Lovčice, o. Trnava), *odrikaného chleba nejvieči krajíc, zarikanoho chl'eba najvekši falat* (Strážske, o. Michalovce), *zo zarikanoho chl'eba najvekši falatok* (Vranov), *odrikaného chleba sa najspieš nají* (Brodské, o. Skalica), *odrikaného chleba najvieči kus* (Malé Leváre, o. Malacky) – toho, čo si najmenej prajeme, sa nám často najviac ujde. Ak sa však v Brodskom povie, že *odrikaného chleba sa nenají*, neznamená to, že toho, čo odmietame, máme najviac, ale že nedostatok nás nenasýti. A v Bzenove (o. Prešov) keď *odrikani chl'eb najlepše šmakuje*, znamená, že najviac láka to, čo je zakázané.

V slovenských nárečiach je zaznamenaných aj množstvo výrokov o ďalších potravinách-nepotravinách či jedlách-nejedlách, ale tie sa nám už do tohto príspevku nevošli. Určite sa im však budeme venovať v budúcnosti.

LITERATÚRA

Archív nárečových textov. Dialektologické oddelenie Jazykovedného ústavu E. Štúra SAV, v. v. i. BOHUŠOVÁ, Zuzana: Nárečie Lupoče. O dialekte stredného Novohradu. 2., prepracované a doplnené vydanie. Krná: Miloš Hric 2017. 167 s.

- BUFFA, Ferdinand: Slovník šarišských nářečí. Prešov: Náuka – Gustáv Moško 2004. 350 s.
- CABAN, Ján: Slovník tisovského nárečia alebo Po tisovský. 2., doplnené vydanie. Košice: Vydavateľstvo OTA 2013. 88 s.
- ĎURČÍKOVÁ, Danuša: O Brezne trochu inak... po našom, po hugánsky. Bratislava: Eko-konzult 2019. 400 s.
- GÚTH, Toni: Levárcansko-slovenský a Slovensko-levárcanský slovník na čítanie. Bratislava: Vydavateľstvo Liečreh Gúth 2001. 368 s.
- CHOCHOL, Martin: Jaki ší mudri, taki ší glupí (Zo zemplínskej lexiky). In: Kultúra slova, 2024, roč. 58, č. 5, s. 301 – 310.
- JANDUŠÍKOVÁ, Lenka – BULÍKOVÁ, Margita: Hori zeľené, vodi studené. Ľudové piesne, kroje, zvyky a tradície z Papradna. Papradno 2017. 248 s.
- Kartotéka Slovníka slovenských nářečí. Dialektologické oddelenie Jazykovedného ústavu Ľ. Štúra SAV, v. v. i.
- KERTĚS, Vincent: Zemplínsky slovník (príslovia a porekadlá). 3., doplnené vydanie. Michalovce: Excel enterprise 2003. 254 s.
- KOCÁK, Štefan: Slovník slovenského nárečia hornozemplínskeho z Vranova nad Topľou a okolia. Vranov nad Topľou 2005. 330 s.
- KOVÁČIK, Ján: Hladlovský nárečový slovník (rkp.)
 Krátky slovník nárečia slovenského záhoráckeho stupavského podľa Magdalény Dovičičovej. Zv. 23. Bratislava: Print-Servis 2000. 807 s.
- MARCIK, Milan: Malý slovník hornoipeľského nárečia (Malej slovníčok hornoipeľskyho nárečija). 1. vydanie. Lučenec: Dom Matice slovenskej 2007. 134 s.
- MATEJČÍK, Ján: Lexika Novohradu. Martin: Vydavateľstvo Osveta 1975. 312 s.
- Nárečové pomenovanie konzumovaného chleba. In: Tradícia v slove, slovo v tradícii (Inšpiratívny Jozef R. Nižnanský). Zost. Ľ. Dvornická – M. Smatana. Bratislava: Veda 2007, s. 164 – 166.
- NEUPAUER, František a kol.: Miestopisný slovník. Široké v časoch gazdovania. Široké 2010. 256 s.
- ORLOVSKÝ, Jozef: Gemerský nárečový slovník. Martin: Vydavateľstvo Osveta 1982. 424 s.
- PALKOVIČ, Konštantín: Záhorácky slovník. 2., pozmenené vydanie. Malacky 2017. 264 s.
- PLAVUCHA, Milan: Slovník slovenského dialektu Záhoria. Vyd. Milan Plavucha vl. nákl. 2009. 174 s.
- SABOLOVÁ-JELÍNKOVÁ, Paula: Krátky slovník nárečia slovenského – straščanského. Jak me hutorefi. 2., rozšírené vydanie. Strážske 2004. 145 s.
- Slovník slovenského jazyka. 1. – 6. zv. Red. Š. Peciar. Bratislava: Vydavateľstvo SAV 1959 – 1968.
- Slovník slovenských nářečí. 1. – 3. zv. Red. I. Ripka, A. Ferenčíková. Bratislava: Veda 1994. 2006, 2021.
- Slovník súčasného slovenského jazyka. 1. – 4. zv. Red. 1. zv. K. Buzássyová – A. Jarošová, 2. zv. A. Jarošová – K. Buzássyová, 3. a 4. zv. A. Jarošová. Bratislava: Veda 2006, 2011, 2016, 2021.
- ŠOMŠÁK, Ľudovít Ján: Slovník betliarskeho nárečia. Betliar: Obecný úrad Betliar 2016. 127 s.
- ŠTEFEKOVÁ, Emília: Lábe, Lábe... Lábsky nárečový slovník a všetko krásne, čo s ním súvisí. 2. vydanie. Skalica: Záhorské múzeum v Skalici 2021. 324 s.
- Z názvoslovia chlebovej kultúry. In: Tradícia v slove, slovo v tradícii (Inšpiratívny Jozef R. Nižnanský). Zost. Ľ. Dvornická – M. Smatana. Bratislava: Veda 2007, s. 160 – 162.

TOMISOVÁ, Eva: Nárečie Starej Turej: Bratislava: Eko-konzult 2018. 160 s.

TÓTH, Milan: Tisíc slov abovského nárečia. Nárečový slovník z obce Valaliky. Valaliky: Obecný úrad Valaliky 2020. 152 s.

Z dolnotrenčianskej nárečovej frazeológie: In: Zo studnice rodnej reči Zost. K. Balleková – M. Smatana. Bratislava: Veda 2005, s. 123 – 125.

ELEKTRONICKÉ ZDROJE

Archív nárečových textov (ANT) – digitálna databáza nárečových textov dialektologického oddelenia Jazykovedného ústavu Ľudovíta Štúra Slovenskej akadémie vied

Lexicon Dialectorum Slovacorum I et II – korpusová databáza v rámci lexikografického portálu s podporou NoSketch Engine – *LexiCorp*.

<https://magazin.penam.sk/zaujímavosti/poznate-tieto-prislovvia-porekadla-ci-pranostiky-o-chlebe/>.

ROZLIČNOSTI

Sloveso *energizovať*

Do telefonickej jazykovej poradne nám prišla otázka o možnosti použitia slovesa *energizovať* v reklamnom slogane (*energizuj svoju pleť*). Telefonujúca nenašla slovo v slovníkoch, preto pociťovala neistotu, načrtla tiež možnosť nevhodného prevzatia výrazu z angličtiny.

Sloveso *energizovať* sa skutočne doteraz nespracovalo v žiadnom slovníku. Vo Veľkom slovníku cudzích slov (2008) sa nachádza termín gréckeho pôvodu *energizácia* používaný v potravinárstve s významom „dopĺňanie energie organizmu prípravkami účelného zloženia (vo forme tabletiiek, cukríkov a pod.)“ a výraz *energizátor* z oblasti psychológie vo význame „predmet (náramok, prsteň, náhrdelník, prívesok a pod.) z prírodného materiálu, nosený na tele ako zdroj energie (najmä psychickej)“. Podstatné meno *energizácia* sa utvorilo zo slovotvorného základu *energ-* a internacionálnej produktívnej prípony *-izácia*. Možno však konštatovať, že sloveso *energizovať* je vo vzťahu s podstatným menom *energizácia* primárnym, teda, že výraz *energizácia* je pôvodne odvodený od slovesa *energizovať* (porov. Dynamika slovnej zásoby súčasnej slovenčiny; 1989). Na tomto mieste sa natíska pre formálnu podobnosť spomenúť podstatné meno *energetizácia*. To sa však spracovalo v slovníku cudzích slov ako technický termín v odlišnom význame „nahrádzanie ľudskej práce a iných prvkov výrobného procesu energiami všetkých druhov“.

Pozreli sme sa na frekvenciu používania slovesa *energizovať* v jazykovej praxi v korpuse Omnia Slovaca IV Maior Beta¹. Doklady ukazujú, že najčastejšie sa vyskytuje tvar prítomného činného prídavia *energizujúci*

Príspevok vznikol v rámci grantu VEGA č. 2/0132/24 Slovenský pravopis a jeho pravidiel v kontexte súčasnej jazykovedy a jazykovej praxe 2.

¹ Korpus Omnia Slovaca IV Maior Beta (22.01) vznikol zlúčením korpusových dát v Slovenskom národnom korpuse (SNK prim 9.0) a dát z webových korpusov a slúži potrebám pracovníkov JÚEŠ SAV, v. v. i. [cit. 3. 2. 2025].

(vyše 2 000 výskytov, často v pozícii zhodného prívlastku), potom nasleduje tvar 3. osoby prítomného času *energizuje* (vyše 300 výskytov) a ďalej tvary trpného prídavia *energizovaný* spolu so slovesným podstatným menom *energizovanie* (vyše 100 výskytov). Výraz *energizovať* sa používa v publicistike, reklame i v odbornej literatúre vo viacerých tematických oblastiach – v kozmetike, pri výživových doplnkoch, v oblasti športu, zdravia, psychológie, pedagogiky či ezoteriky.

Z korpusových textov vyberáme na ilustráciu niekoľko príkladov: *Bunková výživa ide ešte ďalej – pomáha energizovať bunky v tele, takže ich funkcia je efektívnejšia a prispieva k podpore zdravia, vitality a nárastu energie.* (UM – úspešní manažéri, 2012) – [krém] *Revitalizuje a energizuje pleť, vyhladzuje mikrovrásky, pôsobí proti starnutiu pleti.* (interbeauty.sk) – *Vyjadrujeme tým existujúce sily v psychike človeka, ktoré stimulujú a energizujú jeho správanie, smerujú ho a udržiavajú.* (Sirotová, Mariana (ed.): *Vysokoškolská pedagogika v doktorandskom štúdiu – teória a prax.* UCM 2015) – *Dychové cvičenie samo osebe je silne energizujúce.* (Pekné bývanie, 2008) – *Odporúčame rooibos, energizujúci čaj s rôznymi príchutami, ktorý si získal obrovskú popularitu.* (Život Prešova, 2008) – *A preto každý študent opúšťa jogovú miestnosť žiariaci, energizovaný a cítiaci sa vynikajúco.* (yogastyle.sk) V rovnakom význame ako sloveso *energizovať* sa podľa korpusových dokladov v niektorých prípadoch používa aj sloveso *energetizovať*, napr. *Pôsobí očistne, posilňuje metabolizmus a ľudské telo jemne energetizuje.* (Hospodárske noviny, 2008) – *Prachová alginátová maska obsahuje vzácny extrakt z kakaových bôbov, ktorý energetizuje, hydratuje a vyživuje pleť.* (mhslovakia.sk) Slovesu *energetizovať* sa v našom príspevku bližšie nevenujeme, významom, v ktorých sa používa, sa budeme zaoberať v niektorom z ďalších príspevkov tejto rubriky.

Telefonujúca naznačila možnosť vplyvu anglického jazyka na používanie slovesa *energizovať*. Zrejme sa nemýli, rovnako sa nazdávame, že je prevzaté z angličtiny. Veľký slovník anglicko-slovenský a slovensko-anglický (Lingea, 2014) uvádza pri slovese *energize*, *energise* slovenský preklad „1. dodať energiu (komu), vzpružiť, povzbudiť (koho), 2. zapojiť prúd (do čoho)“. Sloveso *energizovať* v ponúkaných príkladoch by sme mohli nahradiť slovesami *vzpružiť*, *povzbudiť* či *posilniť*, čiže namiesto spojenia *energizujúci čaj* použiť *povzbudzujúci čaj*, *energizovanie pleti* nazvať

vzpružovaním pleti, po cvičení nebyť *energizovaný*, ale byť *nabíty energiou* či vo vyjadrení, že *kluky energizujú naše telo*, použiť iné sloveso, napr. *kluky posilňujú* naše telo. Napriek možnostiam, ktoré ponúka slovenská slovná zásoba, používatelia sa v mnohých prípadoch rozhodli uprednostniť internacionálne sloveso *energizovať*. Dôvodom mohlo byť jednoduchšie riešenie – poslovenčiť pri preklade anglický výraz a nehľadať slovenský ekvivalent. Prípadne sa mohli pre výraz *energizovať* rozhodnúť preto, že z ich pohľadu výstižnejšie pomenúva požadovaný význam. Ak chceli zdôrazniť, že čaj, krém či kluk dodal organizmu energiu, použitie slovesa s rovnakým základom *energ-* však možno zo štylistického hľadiska hodnotiť ako funkčné. Sloveso *energizovať* teda môžeme zaradiť do synonymického radu k domácim výrazom *vzpružovať*, *posilňovať*, *povzbudzovať* a považovať ho za obohatenie slovenskej slovnej zásoby.

Konštatujeme, že sloveso cudzieho pôvodu *energizovať* sa v slovenskej slovnej zásobe už udomácnilo, veď niektoré doklady pochádzajú z osemdesiatych rokov minulého storočia. Vzhľadom na existenciu lexikografického spracovania podstatného mena *energizácia* v slovníku cudzích slov nevyklúčujeme, že sa výrazy *energizácia* vo význame „dodávanie, dodanie energie organizmu, vzpružovanie, vzpruženie, povzbudzovanie, povzbudenie, posilňovanie, posilnenie“ a *energizovať* vo význame „dodávať, dodať energiu organizmu, vzpružovať, vzpružiť, povzbudzovať, povzbudiť, posilňovať, posilniť“ časom doplnia aj do slovenských výkladových slovníkov.

Judita Páleníková

Jazykovedný ústav L. Štúra SAV, v. v. i.

LITERATÚRA

HORECKÝ, Ján – BUZÁSSYOVÁ, Klára – BOSÁK, Ján a kol.: Dynamika slovnej zásoby súčasnej slovenčiny. Bratislava: Veda 1989. 429 s.

ŠALING, Samo – IVANOVÁ-ŠALINGOVÁ, Mária – MANÍKOVÁ, Zuzana: Veľký slovník cudzích slov. 5., revidované a doplnené vydanie. Bratislava – Prešov: Vydavateľstvo SAMO 2008. 1 184 s.

Veľký slovník anglicko-slovenský a slovensko-anglický. Bratislava: Lingea 2014. 1 630 s.

SPYTOVALI STE SA

Mileniál či milenián? – Otázka do jazykovej poradne: „Vo svojej dizertačnej práci sa venujem generácii Y, pričom ju označujem výrazom *mileniáni*, resp. *mileniáli*. Aký je správny tvar? Bežne sa stretávam aj v odborných článkoch s oboma tvarmi.“

Je zjavné, že pomenovania *mileniál*, *milenián* sa odvodzujú od slova *milénium*, ktoré má pôvod v latinskom slove *millennium* „tisícročie“. Ide o pomenovanie príslušníka generácie, ktorá sa narodila v rokoch 1985 – 1995, resp. 2000 (jej datovanie sa u rozličných autorov líši). Ako konštatuje pisateľka do jazykovej poradne Jazykovedného ústavu E. Štúra SAV, v jazykovej praxi sa vyskytujú oba tvary. V slovenskom národnom korpuse nachádzame takéto doklady na slovo *mileniál*: *Firmy sa prispôsobujú mileniálom flexibilným pracovným časom a prácou z domu.* (Sme, 2018) – *Pre mileniálov je používanie moderných technológií každodennou rutinou, ich komunikácia prebieha cez sociálne siete.* (PCR, 2018) – *Trendy v budovaní kancelárií diktujú firmám práve mileniáli.* (PCR, 2018) – *Porozumiete profilu dnešného mileniála, aké sú jeho priority a očakávania vo vzťahu k práci.* (hrcomm.sk, 2000) – *Mileniálom sa na konferencii prihovorili aj podnikatelia, umelci, zástupcovia médií a populárni youtuberi, ktorí patria k najväčším influencerom tejto generácie.* (inovujme.sk, 2021)

Podobu *milenián* dokladajú napr. tieto vety: *Typický milenián nemá hlboko zakorenenú úctu k autoritám a viac než príplatky ho zaujíma, či ho práca bude baviť.* (profit.sme.sk, 2016) – *Hovorí sa, že nová nastupujúca generácia mileniánov vyrástla s prstom na obrazovke.* (ipaslovakia.sk, 2018) – *Ak idete na mileniána direktívnym spôsobom, už ste vykročili na cestu neúspechu.* (alpk.sk, 2018) – *Na to, aby mileniáni podávali výkony, je podstatné, aby ich manažment vnímal so všetkými ich schopnosťami a talentmi.* (profit.sme.sk, 2017) – *Elektronické zvieratko bolo na prelome tisícročí obľúbenou hračkou tzv. mileniánov.* (webmagazin.teraz.sk, 2018)

Príspevok vznikol v rámci grantu VEGA č. 2/0132/24 Slovenský pravopis a jeho pravidlá v kontexte súčasnej jazykovedy a jazykovej praxe 2.

Slovo *milenián* vzniklo pravdepodobne na základe analógie s názvami stúpcov filozofických smerov, členov reholí, príslušníkov istej skupiny, spoločenstva a pod. so zakončením na *-(i)án*, ako *hegelián* „stúpenec hegelianizmu“ (podľa nemeckého filozofa G. W. F. Hegela), *konfucián* „stúpenec konfucianizmu“ (podľa čínskeho filozofa Konfucia), *kartezián* „stúpenec karteziánizmu“ (podľa francúzskeho filozofa R. Descarta), *augustinián* „člen augustiniánskej rehole“ (podľa zakladateľa sv. Augustína), *herodián* „príslušník židovskej strany podporujúcej Herodesa Antipasa“, *presbyterián* „člen evanjelickej presbyterskej cirkvi“, *tercián* „žiak tretej triedy osemročného gymnázia“, *viktorián* „súčasník obdobia panovania britskej kráľovnej Viktórie“, *vegetarián* „človek živiaci sa prevažne rastlinnou stravou“.

Slovo *mileniál* je prevzaté z angličtiny, a to zo slova *millennial*, pôvodne prídavného mena s významom „miléniový“, ktoré sa substantivizovalo a označuje príslušníka miléniovej generácie. Slovo *mileniál* sa pridáva k radu názvov osôb zakončených na *-ál*, kam patria pomenovania *oficiál* „1. nižší správny alebo súdny úradník, 2. zástupca alebo pomocník vyššieho krajinského úradníka, 3. súdny vikár“; *kuriál* „člen kúrie“; *provinciál* „predstavený kláštorov jednej provincie“; *asociál* „asociálny človek, príživník“.

Výrazy *mileniál*, *milenián*, ktorými sa označuje príslušník miléniovej generácie, sú pravidelne utvorené, jazykovo korektné a možno ich pokladať za varianty. Podoba *mileniál*, v množnom čísle *mileniáli*, má internacionálny charakter (porov. angl. *millennial*, nem. *der Millenniumal*, fr. *millénial*, rus. *миллениал*) a v Slovenskom národnom korpuse výrazne prevažuje. Na doplnenie uvádzame, že slovo *mileniál* sa v jazykovej praxi vyskytuje aj v prapropisnej podobe s veľkým začiatočným písmenom, no ako pri ostatných pomenovaniach tohto typu ide o všeobecné podstatné meno, ktoré sa píše s malým začiatočným písmenom.

Silvia Duchková
Jazykovedný ústav E. Štúra, v. v. i.

Z WEBOVEJ PORADNE

Osobitá. – Aký slovný druh je názov vrchu *Osobitá*?

Geografický názov vrchu v Západných Tatrách *Osobitá* je substantivizované adjektívum, čiže pôvodne prídavné meno, ktoré nadobudlo charakter podstatného mena. Nepomenúva sa ním vlastnosť, ale vec (geografický objekt), pričom si však toto substantívum zachovalo adjektívne skloňovanie podľa vzoru *pekný (pekná)*, t. j. *schádzam z Osobitej, mierim k Osobitej, vidím Osobitú, písali o Osobitej, za Osobitou*.

Substantivizované adjektíva – pôvodne prídavné mená, ktoré prešli k podstatným menám – sú napríklad aj niektoré mužské priezviská (*Jesenský, Dlhý*) a všetky prechýlené ženské priezviská (*Jesenská, Dlhá* aj *Jarošová, Koreňová*), názvy osôb ako *vedúci, domáca*, či substantíva typu *zápisné, cestovné, stočné, hádzaná, hudobná, polnočná* a pod.

Konkrétne a abstraktné podstatné mená. – Slová *obloha* a *kyslík* sú abstraktné alebo konkrétne podstatné mená?

Slová *obloha* („zdanlivá klenba nad zemským povrchom“) a *kyslík* sú konkrétne podstatné mená, slovo *kyslík* sa v rámci konkrétnych podstatných mien zaraďuje medzi látkové podstatné mená.

Predstava, že konkrétne podstatné mená sú iba pomenovania vecí, ktoré možno uchopiť, je mylná. Konkrétne podstatné mená sú pomenovania (relatívne) samostatne existujúcich substancií (hmatateľných aj nehmateľných, napr. *dom, strom, ujo, mačka, drevo*, ale aj *vietor, vzduch, para, kyslík, obloha, oblak*), ako aj pomenovania fiktívnych bytostí (*anjel, víla, jednorozec*). Abstraktné podstatné mená pomenúvajú deje, duševné stavy, vzťahy a vlastnosti, ktorých existencia je viazaná na nositeľov, pôvodcov a pod. a väčšina z nich vznikla zo sloviess, prídavných mien alebo z prísloviess. Patria medzi ne výrazy ako *beh, spánok, spev, vlastníctvo, rozum, cit, krása, dobro, zlo, spravodlivosť, právo, začiatok, koniec, blízkosť* a pod. Medzi konkrétnymi a abstraktnými podstatnými menami nie je pevná hranica. V určitých kontextoch a významoch môže byť niekto-

ré slovo abstraktné podstatné meno a v inom kontexte môže byť to isté slovo konkrétne podstatné meno. Napríklad slovo *dohoda* s významom „dosiahnutie zhody“ je abstraktné podstatné meno a *dohoda* ako „písomnosť, dokument“ je konkrétne podstatné meno. Slovo *domov* sa používa vo významoch „miesto, kde človek býva“, napr. *tepló domova; stratiť, opustiť svoj domov; hľadáme domov pre psíka*, alebo „zariadenie poskytujúce spoločné ubytovanie a iné služby“, napr. *domov sociálnych služieb; detský domov*. V týchto významoch, kde je slovo *domov* v podstate zameniteľné so slovom *dom*, ide o konkrétne podstatné meno. Slovo *domov* sa však niekedy používa aj v abstraktnejších významoch. Napríklad v spojeniach ako *pocit domova a túžiť po vlastnom domove* (vo význame „túžiť niekam patriť, mať rodinu“) možno považovať slovo *domov* za abstraktné podstatné meno.

Oblička a ľadvina. – Je pravda, že slova *ľadvina* je spisovné? Nie je to čechizmus?

Podstatné meno *ľadvina* má praslovanský pôvod (z praslovanského *ľedva*) a v slovenčine sa hodnotí ako spisovný výraz, ktorý sa však nepoužíva ako odborný termín. V odbornej terminológii sa pre párový orgán v tele cicavcov vylučujúci moč používa pomenovanie *oblička*. Takto sú slová *ľadvina* a *oblička* spracované vo všetkých aktuálnych slovníkoch slovenského jazyka a slovo *ľadvina* sa ako spisovný výraz uvádza aj v Pravidlách slovenského pravopisu.

O zámenách tu a sem. – V akom kontexte môžem používať ukazovacie zámeno *tu*? Aké zámeno mám použiť vo vetách *Tu som chodil do školy/Sem som chodil do školy, Tu chodievam nakupovať/Sem chodievam nakupovať*?

Slovo *tu* je ukazovacie príslovkové zámeno, ktoré ukazuje na miesto v blízkosti hovoriaceho a znamená „na tomto mieste“, napr. v spojeniach *stretne sa tu; sme tu všetci; bývam tu; zostaneme tu do zajtra*. Ak však chceme vyjadriť smer k hovoriacemu alebo do jeho blízkosti, použijeme ukazovacie príslovkové zámeno *sem*, t. j. „na toto miesto“, napr. *prišiel som sem vlni; prines to sem; som rád, že sa sem vrátil*. V niektorých oblastiach Slovenska sa v nárečiach zámeno *tu* používa aj vo význame „sem“, napr. *prišiel tu už vlni; rozhodol sa, že sa tu ešte vráti; pod' tu*.

Vyjadrenia *Tu som chodil do školy* a *Sem som chodil do školy* možno použiť s obidvoma zámenami, pretože sa môžeme spýtať *Kde si chodil do školy?* – na tomto mieste = tu – aj *Kam si chodil do školy?* – na toto miesto = sem. Z dvojíc viet *Tu chodievam nakupovať* a *Sem chodievam nakupovať* odporúčame formuláciu so zámenom *sem*, ktorá je odpoveďou na otázku *Kam chodievaš nakupovať?* – na toto miesto (nie na tomto mieste chodievam nakupovať). Zámeno *tu* by bolo vhodné použité v podobnej vete *Tu často nakupujem*. – Kde často nakupujem? – na tomto mieste.

Predložka v názvoch s miestnym určením. – Mám v názvoch *Obecná knižnica Príbovce*, *Materská škola v Príbovciach*, *Obecný úrad Príbovce* použiť predložku alebo nie?

V názvoch typu *Obecná knižnica Príbovce*, *Materská škola v Príbovciach*, *Obecný úrad Príbovce* sa v slovenčine uplatňujú oba spôsoby pomenovania – s predložkou aj bez predložky –, z nich odporúčame uprednostniť predložkové spojenie, teda *Obecná knižnica v Príbovciach*, *Materská škola v Príbovciach*, *Zberný dvor triedeného odpadu v Príbovciach*.

Obyvateľské názvy. – Ako sa tvoria obyvateľské mená od týchto geografických názvov: *Cookove ostrovy*, *Marshallove ostrovy*, *Šalamúnove ostrovy*, *Spojené arabské emiráty*?

Od niektorých viac-slovných názvov štátov sa v slovenčine netvorí jednoslovné obyvateľské mená. Obyvateľov krajín, ktoré ste uviedli, Vám odporúčame nazývať opisne *obyvatelia Cookových ostrovov*, *obyvatelia Marshallových ostrovov*, *obyvatelia Šalamúnových ostrovov*, *obyvatelia Spojených arabských emirátov*.

Obliekať číslo? – Je spojenie *nosiť/obliekať číslo* v súlade so spisovným jazykom?

Skrátené vyjadrenia *nosiť číslo*, *obliekať číslo* vo význame „nosiť, mať oblečený dres s číslom“ sú metonymické formulácie, zo štylistického hľadiska ich možno označiť za hovorové, teda spisovné.

Slovo kancelária v názvoch. – Akým písmenom sa píše slovo kancelária, ak hovoríme o úrade, napr. *Kancelária ministra vnútra*, *Kancelária Národnej rady SR* a pod.?

Slovo *kancelária* odporúčame písať s veľkým začiatočným písmenom, ak ide o plný názov kancelárie ako právnej, riadiacej a reprezentatívnej ustanovizne najvyšších štátnych inštitúcií a úradov, napr. *Kancelária prezidenta Slovenskej republiky*, *Kancelária Národnej rady Slovenskej republiky*. Názov *kancelária ministra vnútra* odporúčame písať s malým začiatočným písmenom.

Slová so základom -mrd-. – Sú slová *mrdať*, *mrdiť sa*, *zmrdať* či *mrdnúť* spisovné a používajú sa aj v súčasnosti?

Slová so základom -mrd-, napr. *mrd* v spojení *byť bez mrdu* „byť bez vôle, apatický“, *mrdať* „fážkopádny, pomalý človek“, *mrdať*, *mrdať*, *vrkoč*, *účasť*, *mrdať* „mykať, potrhávať; krútiť, vrtieť v prstoch“, *mrdiť sa* „mrašiť sa“, *mrdať* „kyvkať, potrhávať“, *mrdnúť* „myknúť, trhnúť, pohnúť“, *mrdnúť sa* „pohnúť sa“, *mrdoliť* „rýchlo pohybovať, krútiť chvostom“ sú známe v slovenských nárečiach (porov. Slovník slovenských nárečí, 2. zväzok), väčšinou ako expresívne výrazy. Odvodeniny *zamrdať*, *zamrdať*, *zmrdať* a *zmrdať* vo význame „pokývať, pomykať“ sa uvádzali v staršom Slovníku slovenského jazyka ako expresívne slová. V súčasnosti sa slovesá *mrdať* a *mrdnúť* vo význame „mykať, potrhávať, pošklbávať“ uvádzajú v Pravidlách slovenského pravopisu a v Krátkom slovníku slovenského jazyka ako expresívne slová, no v Synonymickom slovníku sa pri slovese *mrdať* uvádza aj jeho druhý význam „súložiť“ kvalifikovaný ako vulgarizmus. V súčasnosti sa niektoré odvodeniny zo základu -mrd- v slovenčine vnímajú ako vulgarizmy, čomu zodpovedá aj ich spracovanie v Slovníku súčasného slovenského jazyka (M – N; 2015). Významový posun týchto slov v slovenčine možno vysvetliť azda aj vplyvom češtiny, kde (podľa českých etymologických slovníkov) má východiskové sloveso *mrdať* (takisto ako odvodenina *zmrdať*) aj tento vulgárny význam. V slovenčine sa slovo *zmrdať* neuvádzalo ani v starších slovníkoch a nie je naň doklad ani v kartotéke nárečového oddelenia (iba na sloveso *zmrdnúť* „ledabolo hodiť telom, plecom“). Vysvetľuje ho iba spomínaný Slovník slovenského slangu ako „nelichotivé pomenovanie človeka“.

Pomenovanie z angličtiny. – Ako môžeme v slovenčine nazvať systém vytvárania zvukov podľa *Daphne Oram*? V angličtine je to *Oramics*.

Systém (techniku) vytvárania zvukov na syntetizátore, ktorý vypracovala Daphne Oramová, možno po slovensky nazvať *Oramovej systém* alebo *Oramovej technika*. Anglickému pomenovaniu *Oramics* zodpovedá v slovenčine podoba *oramika*. Príponou *-ika* sa v slovenčine tvoria názvy odborov, učení a systémov, ako napríklad *matematika*, *etika*, *strofika*, *toponymika*, *polonistika*, *kalanetika* či názov grafického systému *cyrilika*. Tieto pomenovania sa podľa slovenského pravopisu píšu s malým začiatočným písmenom, lebo sa nepovažujú za vlastné mená.

Čo je *podvinok*? – Je slovo *podvinok* čechizmus? Aký odborný výraz máme použiť pre rozkreslený vzor na tvorbu paličkovanej čipky?

Slovo *podvinok* pochádza z češtiny, presnejšie z českého slova *podvíněk*, ktoré sa v Príručnom slovníku jazyka českého (v 4. zväzku z r. 1941 – 1943) vysvetľuje ako textilný termín vo význame „na papieri nakreslený vzor, ktorý sa navíja na valec pri ručnom paličkování čipiek“. V slovenských nárečiach je doložené iba slovo *podvinka* vo význame „podšívka z inej látky na ženskej sukni“ (porov. 2. zväzok Slovníka slovenských nárečí). Zo slovotvorného hľadiska však nemožno slovo *podvinok* odmietnuť, súvisí so slovesom *podviniť*, ktoré sa v Slovníku slovenského jazyka vysvetľuje ako zriedkavé slovo vo význame „obvinuť, ovinuť niečo okolo spodku niečoho“. Podobne boli utvorené aj slová *závinok* (v botanickej terminológii) alebo *obvinok* (zriedkavé označenie obväzu). Keďže predloha na paličkovanie sa navinie (a prišpendlí) na valcovitú podušku, ide vlastne o predmet (papier) ovinutý a umiestnený pod vznikajúcou čipkou.

V niektorých odborných publikáciách, napr. v Slovenskej všeobecnej encyklopédii Encyclopaedia Beliana alebo v Encyklopédii ľudovej kultúry Slovenska, sa v rovnakom význame ako slovo *podvinok* používajú výrazy *predloha*; *vzor na podklade*; *nakreslený alebo vypichovaný vzor na poduške*; *vzorkovnica*. V Krátkom slovníku slovenského jazyka sa vo význame „znázornenie vzorky na papieri“ uvádza slovo *vzorkovnica* a v Synonymickom slovníku slovenčiny aj synonymum *vzornica*. Pomenovanie *podvinok* možno štylisticky kvalifikovať ako profesionalizmus, teda slovo, ktoré v rámci určitej odbornej skupiny slúži ako ekonomický dorozumievací prostriedok.

Obojsmerná cesta. – Na našej ulici, na ktorej zmenili premávku z jednosmernej na obojsmernú, sa objavila značka *zobojsmerná cesta*. Je to správne?

Prídavné meno *zobojsmerný* (*zobojsmerná cesta*) nezodpovedá tvoreniu slov v slovenčine. Cestu, ktorá bola zmenená z jednosmernej na obojsmernú, možno nazvať *zobojsmernená cesta*. Na značke upozorňujúcej, že na ceste je obojsmerná premávka, stačí uviesť spojenie *obojsmerná cesta*.

Vinenie. – Je spisovné slovo *vinenie*?

Slovesné podstatné meno utvorené zo slovesa *viniť* má systémovú podobu *vinenie* (v praxi sa v rovnakom význame používa slovesné podstatné meno *obviňovanie* utvorené zo slovesa *obviňovať* synonymného k slovesu *viniť*) a skloňuje sa podľa vzoru *vysvedčenie*.

Názov predajne s obuvou. – Existuje popri názve topánok *obuv* aj pomenovanie predajne *obuva*, napr. *topánky kupujeme v obuve*?

Predajňa obuvi sa hovorovo nazýva *obuv*, napr. *v obuvi predávajú aj vložky do topánok a ponožky alebo na Obchodnej ulici sú dva obchody s koženou galantériou a niekoľko obuvi*. Štátny podnik na distribúciu obuvi za socializmu mal názov *Obuv* a tak sa volali aj jeho predajne. Nespisovný tvar *obuva*, ktorý sa niekedy používal, si vytvorili používatelia omylom: vraveli *bol som v obuve* (podľa vzoru *žena*) namiesto *bol som v obuvi* (vzor *kost*) a následne analogicky so vzorom *žena* si spätne vytvorili aj nominatív sg. *obuva*.

PRIPOMÍNAME SI

9. február 2025

100. výročie narodenia slovenského jazykovedca a slavistu **prof. PhDr. Eubomíra Ďuroviča, DrSc.** V r. 1949 absolvoval štúdium slovenského a ruského jazyka na Filozofickej fakulte Slovenskej univerzity v Bratislave, kde do r. 1966 pôsobil na Katedre ruského jazyka a literatúry, v r. 1965 – 1966 vykonával funkciu prodekana filozofickej fakulty. Od r. 1966 sa natrvalo usadil vo Švédsku, jeho pracoviskom sa stala Jazykovedná sekcia Univerzity v Uppsale, neskôr Slovanský ústav Univerzity v Lunde, od r. 1991 bol na dôchodku. Pôsobil aj na ďalších univerzitách – na Univerzite Komenského v Bratislave, v Aarhuse (Dánsko), v New Havene (USA), v Zürichu a Berne (Švajčiarsko) a na Karlovej univerzite v Prahe. Venoval sa ruskej a slovenskej fonológii, gramatike, vzniku slovenského, českého a ruského spisovného jazyka, ako aj kultúrnej histórii slovanských národov. K jeho posledným prácam patria diela *Predhistória spisovnej slovenčiny* (2018) a *Paradigmatika spisovné ruštiny* (2020; v spoluautorstve s M. Gigerom). Zomrel 7. júla 2022 v Lunde.

22. február 2025

Vo veku 47 rokov nás náhle opustila slovenská pedagogička a jazykovedkyňa **Mgr. Lucia Gianitsová-Ološtiaková, PhD.** V r. 1996 – 2001 študovala slovenský jazyk a literatúru na Filozofickej fakulte Prešovskej univerzity v Prešove. Ako pedagogička pôsobila na základných školách v Košiciach, v r. 2005 – 2006 na Filozofickej fakulte Univerzity sv. Cyrila a Metoda v Trnave, neskôr na Filozofickej fakulte Prešovskej univerzity v Prešove (2011 – 2020). V rokoch 2003 – 2005 pracovala v Jazykovednom ústave Ľ. Štúra SAV. Venovala sa morfológii slovenského jazyka, korpusovej lingvistiky a didaktiky slovenského jazyka. Bola spoluautorkou viacerých monografií, učebných textov a odborných štúdií.

Češť jej pamiatke!

INFORMÁCIE AUTOROM

1. Na stránke Jazykovedného ústavu E. Štúra SAV www.juls.savba.sk sú prístupnené všetky čísla a obsahy časopisu Kultúra slova. Použitie týchto textov sa riadi aktuálnym autorským zákonom.

2. Redakcia prijíma príspevky spracované na počítači v textovom editore Word pod operačným systémom Windows. Pri spracúvaní príspevkov prosíme dodržiavať úzus časopisu.

Od autorov štúdií určených do článkovej časti časopisu sa vyžaduje abstrakt v anglickom jazyku v rozsahu približne 100 slov, ako aj kľúčové slová (3 – 10) v angličtine a slovenčine.

Do redakcie možno príspevok poslať elektronickou poštou ako prílohu na adresu iveta.vancova@juls.savba.sk.

Nevyžiadané príspevky redakcia nevracia.

Literatúra sa uvádza na konci článku (nie spracovaná v poznámkach pod čiarou) takto:

a) knižná publikácia:

PAULINY, Eugen: Vývin slovenskej deklinácie. Bratislava: Veda 1990. 270 s.

Synonymický slovník slovenčiny. Red. M. Pisárčiková. 3. vyd. Bratislava: Veda 2004. 998 s.

HORECKÝ, Ján – BUZÁSSYOVÁ, Klára – BOSÁK, Ján a kol.: Dynamika slovnjej zásoby súčasnej slovenčiny. Bratislava: Veda 1989. 435 s.

b) štúdiá v zborníku:

FERENČÍKOVÁ, Adriana: Pohľad na slovo bor a jeho deriváty z územného aspektu. In: Človek a jeho jazyk. 1. Jazyk ako fenomén kultúry. Ed. K. Buzássyová. Bratislava: Veda 2000, s. 410 – 416.

c) článok v časopise:

POVAŽAJ, Matej: Tretie vydanie súčasných Pravidiel slovenského pravopisu. In: Kultúra slova, 2000, roč. 34, č. 6, s. 321 – 329.

Pozn.: V prípade, že autor posiela príspevok, ktorý už uverejnil inde, je potrebné, aby to uviedol s presným bibliografickým údajom. Zároveň žiadame autorov, aby pripojili tieto údaje: a) meno, priezvisko, tituly, b) adresu pracoviska, adresu bydliska a telefónne číslo, príp. e-mailovú adresu.

Redakcia si vyhradzuje právo neuverejniť príspevok, v ktorom sa vyskytujú formulácie znevažujúce osobnosť názorového oponenta, kým autor z nich takéto formulácie neodstráni. Redakcia zastáva stanovisko, že príspevky s takýmito a podobnými formuláciami nepatria do vedeckých a odborných časopisov.

ISSN 0023-5202

MIČ 49 300